

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Ocak 2026 · Sayı: 64

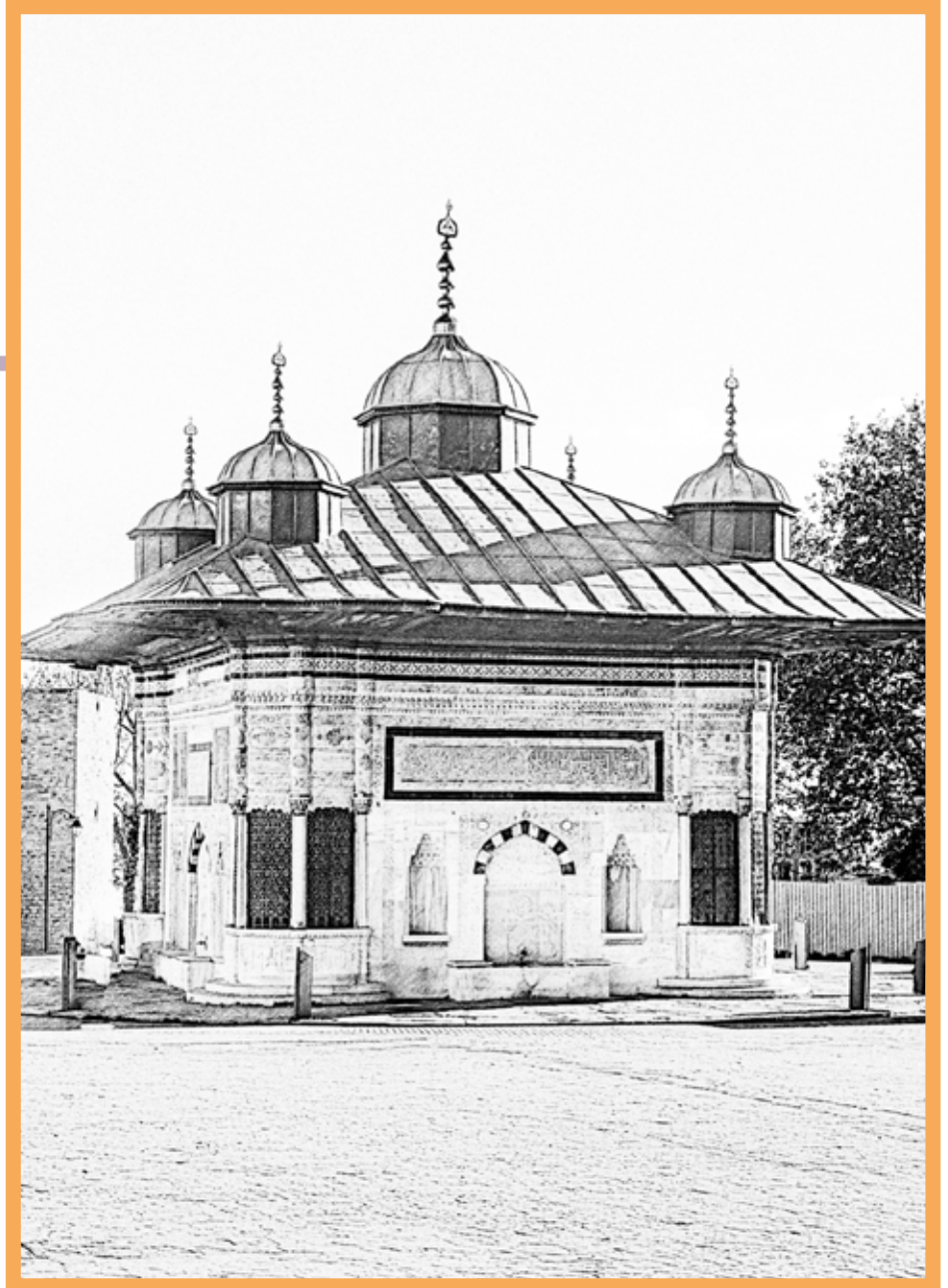

**GİZLERİNİ SAKLARSIN İÇİNDE YORULMADAN
EY DENİZ, NEREDE SENİN İÇ HAZİNELERİN?**

”

Sultan III. Ahmet Meydan Çeşmesi ve Sebili

Sultan III. Ahmet tarafından 1728 yılında deniz kenarına yaptırıldı. Daha sonra Topkapı Sarayı'nın giriş kapısı önündeki meydana taşındı. Türk su mimarisinin şaheserleri arasında sayılan ve iç kısmında sekizgen bir su haznesi bulunan gövdem; ortasındaki beş kubbeli, kurşun kaplamalı ve dört yana meyilli bir çatıyla örtülmüştür. Geniş saçağı, kabartma ve kalem işi motiflerle bezelidir. Dört yüzlü bir meydan çeşmesi olarak tasarlanan yapının her bir yüzüne Şair Vehbi'nin III. Ahmet ve Sadrazam İbrahim Paşa için söylediği kaside talik hatla yazılmıştır. Ayasofya'ya bakan cephemde III. Ahmet'in kaleme aldığı ve yine onun tarafından tek satır hâlinde celi sülüs hatla yazılı beyit vardır. Renkli mermer ve çiniler kullanılarak denge, estetik ve simetrisinin hâkim olduğu bir biçimde inşa edilen gövde; palmet, mukarnas, kıvrık dallar, çiçekler, madalyon, şemse, rumi tasarımlar ve panolar hâlinde yan yana sıralanmış yoğun işlemlerle eşsiz bir güzellik taşır. Küçük bir su köşkünü andıran yapım, Lale Devri'nin özelliklerini yansıtmaları ve Avrupa etkisini taşıyan ilk yapı olması nedeniyle benzersizdir.

Geçerken

Ocak 2026 - Sayı: 64
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza Bayram

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman Hekimoğlu

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
SümeYYe Özgen
Zeynep Onar
Saliha Koça

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Halime Karataş

Kapak Sözü
Baudelaire

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
12.01.2026

Baskı
BAŞAK Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İth. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat
Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / İBRAHİM TÖKEL
YAPAY ZEKÂ, YAZMAK, EDEBİYAT

6 / ALİ NECİP ERDOĞAN
EDEBİYATIN GÜCÜ

8 / GÜRAY SÜNGÜ
SOY AĞACI

13 / NİHAN FEYZA LEZGİOĞLU
AYAKÜSTÜ SORULAR

14 / NAİME ERKOVAN
EDEBİYATIN ÇAĞRISI

18 / GÜLNİHÂL SARI-AHMET SARI
UNUTULMUŞ İNCELİKLER PEŞİNDE

20 / CANAN OLPAK KOÇ
HÜZÜN KUŞU

23 / MEHMET AYCI
BAZILARI ÖDÜNÇ SEVER

24 / ZEYNEP ONAR
DEMİR VADİ MASALI

26 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

27 / MUSTAFA ÖZEL İLE SÖYLEŞİ
"ROMAN, HAKİKATSİZ KALMIŞ BİR DÜNYANIN
YARALARINI İFŞA SANATIDIR."

32 / HATİCE İBİŞ
BİR SALKIM ÜZÜM

35 / DERYA SON
BAŞKA SESLER: KİM SUN-WOO

36 / MİSLİ BAYDOĞAN
SİZ ASLINDA KİMSİNİZ?

39 / EMİNE BATAR
ÜÇ TAVŞİYE

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
AŞK BİR DAVADIR, "ŞAHİT İSTER"

42 / TUBA NUR UMUT
YAPAY ZEKÂ HALÜSİNASYONU

44 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
ZİYA OSMAN SABA OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

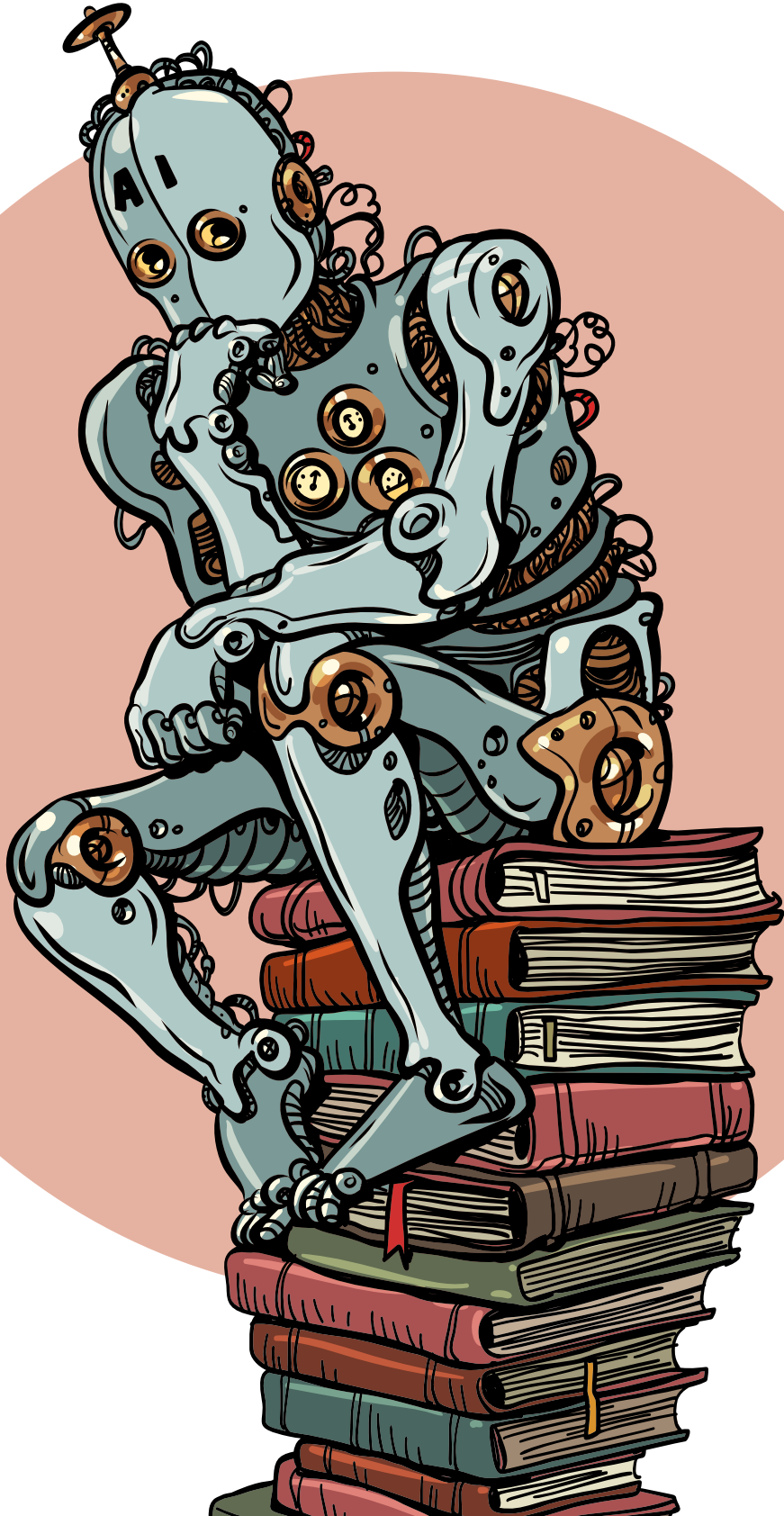
46 / EMİNE KAPLAN
HAYAO MİYAZAKİ VE BALIKÇIL

48 / AHMET AYDIN
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

R
E
L
İ
K
E
D
N
İ
Ç
İ

YAPAY ZEKÂ, YAZMAK, EDEBİYAT

İBRAHİM CÖKEL

Bazı meseleler var ki üzerine yazmak, düşünmek hakikaten usanç veriyor. Hele memleketimiz gibi önüne gelenin hemen her konuda bir fikrinin olduğu toplumlarda ortamdaki kakofoniye kapılmamak için sükût içinde, kendi köşende, bildiğin işi doğru yapmaya çalışmaktan başka çare kalmıyor. Irk meselesinden özel hayata, kadın sorunundan eğitime varıncaya kadar en mahrem ve çetrefil konular dahi ulu orta tartışılmaktan imtina edilmiyor. Ahir zamanlarda bu kara kamunun yeni oyuncuğu ise *yapay zekâ*. Cep telefonlarındaki en basit uygulamalarda bile karşımıza çıkan bu nevezuhur şey (bir ad veya sıfat bulamadım) hemen herkesin elinde, dilinde ve neredeyse gönlünde...

Bu yazıda uzun zamandır üzerinde düşündüğüm, korktuğum ve kaçamayacağımız bir sorunu tartışmak isterim. Özellikle kalem erbabının yapay zekâ ile imtihanı nasıl geçecek? Edebiyatın şimdisinde ve geleceğinde yapay zekânın yeri ne? Çok açık şeyler söylemek istiyorum. Bu veya benzeri yazılara oturuyor, yazmaya çalışıyorum ve böyle bir yazı benim yaklaşık bir hafta veya on günümü alıyor. Bazı kitaplara başvuruyorum yazılar için. Örneğin, elimde Byung-Chul Han'ın *Şey-Olmayanlar* kitabındaki "Yapay Zekâ" bölümünü okurken bu yazıyı yazma fikri aklıma geldi. Yenilerde Fransız filozof Luc Ferry'nin *Transhümanizm* kitabını bitirmiştım. Yine Türk

düşüncesinde yapay zekâ, biyo-politikalar ve transhümanizm konularında uzmanlaşan Prof. Dr. Ahmet Dağ'ın ilgili kitaplarını takip etmeye çalışıyorum. Çevremdeki hemen herkes yapay zekâ ile ilgili konuşuyor, ona bir şeyler soruyor, yazılarında veya düşünce dünyalarında yapay zekâ ile yol almaya çalışıyor.

Yakıcı sorun şu, ben bunları hiç yapmadan yani bunca zahmete katlanmadan, üzerine çalıştığım sorunları iyi bir yapay zekâyı sorsam, çok daha fazla netice alabileceğim hâlde niçin hâlâ geleneksel yollara sapıyor, kitaplarla, makalelerle boğuşuyorum? Dipnotlar, fişler biriktiriyor, klavye işçiliğine devam ediyorum. Yeni bir konuda araştırma yapmak, danışmak, tartışmak, kitaplardan kitaplara koşturmanın bir anlamı kaldı mı? Eminim bazı yapay zekâ türleri benim burada yazacağımdan çok daha iyi metinler ortaya çıkaracaktır, hem de birkaç saat içerisinde. Bu soruların hâlihazırda bir cevabı yok ya da günün genelgeçer anlayışları içinde anlamlı bir cevabı yok.

Bu belki deneyimle alakalı bir şeydir ya da bir düşüncenin izini sürmenin tecrübesini yaşamakla alakalıdır. Daha doğrusu bir *dünya duygusu* ile alakalıdır. Dünya sadece bilinecek bir yer değildir. Dünya, son derece kişisel bir bakış veya deneyimle yüz yüze gelebileceğimiz bir mekândır. İşte yapay zekânın

veremeyeceği şey budur. Onda biriciklikler yoktur. Dünyaya veya sorunlara bakarken bir *dünya duygusu* ile bakılmaz. Biz insanlar dünyaya kavramlardan, düşüncelerden önce bir *duygu durumu* ile bakarız ve bu genellikle üzüntülü ve kaygılı bir bakıştır.¹ Bu teessür içinde dünyayı algılar ve sonra kelimeler, kavramlarla dünyayı açıklamaya çalışırız. Yapay zekâda bütün bunlar yoktur. O teessür duymaz, kaygılanmaz. Dünyayı, şeyleri, olguları yorumlarken hesapçı düşünce değimiz teknik bir akıl ile bakar. Bakma bile değildir, süzer demeliyiz. Chul Han'ın şu ifadeleri dünya-insan-yapay zekâ ilişkisini çarpıcı bir biçimde dile getirir: "O olay körudür. Fakat düşünce olaysal bir niteliğe sahiptir. *Tamamen başka* olanı dünyaya getirir. Yapay zekâda, vurgulu anlamıyla *yeniyi başlatan bir kırılmanın olumsuzluğu* eksiktir. O nihayetinde *aynını sürdürür*."

Bu, *dünyada* olmakla alakalı bir şeydir. Eğer dünya, bizim dünyamız, deneyimlediğimiz, hayret ve tutku ile baktığımız, hata paylarının olduğu dünya ise yapay zekânın bu dünyaya verebileceği çok bir şey yoktur. Ancak hesap, şan, şöhret ve çıkar dünyası içinde iseniz yapay zekâ size çok iyi olanaklar sağlar. Hata yapma özgürlüğü, yanlış tercihler, büyük tutkular, kötü kurgulanmış cümleler, eksik/kusurlu kurgu yapay zekâda barınmaz.

Edebiyatın şimdiinde ve geleceğinde yapay zekânın yeri ne?

Edebiyata veya kurguya gelince. Her ne kadar kurgu, adında barındırdığı önceden planlanmış ve kurgulanmış şey demek olsa da yazar asla ne yazacağına bilerek oturmaz, böyle otursa bile işler planlandığı veya kurgulandığı gibi gitmez. Rasim Özdenören'in bir cümlesi çok hoşuma gider. Rasim Bey bir yazısında, "Asla tam olarak ne yazacağımı bilerek oturmam yazıya." diyor. Niçin yazıyorlar, sorusuna bir İspanyol yazarın cevabı çok çarpıcıydı: "Niçin yazar olduğumu veya yazdığımı bilseydim yazar olmazdım."

Edebî metinde işler her zaman yolunda gitmez, daha doğrusu çoğu zaman yolunda gitmez. Yazarlar daima ıkınarak yazmaya çalışırlar. Ömürleri sürekli yazmaya çalışmakla geçer. Her istediklerini yazsaydılar kütüphaneler bugünkünün belki yüz katı olurdu. Yazmak çoğu vakit avarelikle, kâğıdın veya klavyenin başında dolanmakla geçer. Arada bir serpinti olur, metin veya fikir, yazara bütün açıklığı ile malum olur ve fakat bu çok sürmez; etraf kararmaya başlar, yollar çatallanır, fikirler değişir, kahramanlar onlara verdiğiniz kimliği taşıyamaz veya reddeder, kurgu bulanıklaşır ve yazma eylemi her metinde kendini yeni maceralarla sürdürmeye çalışır. Bu oldukça sancılı geçen süreç sonunda nihayet bir metin çıkar ortaya. Siz ruhunuzdan, zekânızdan ne kadar verdiyseniz, üzerinde titizlenerek ne kadar uğraştıysanız metin de o kadar samimi, etkileyici ve sahici olur. İşte yapay zekânın belki yapamayacağı şeyler bu süreçlerdir. Biz artık biliyoruz ki hem dünyada hem

memleketimizde bırakın denemeyi, makaleyi, kurgusal metinler bile yapay zekâ üzerinden yazılıyor. Henüz yaşı yirmilerde olan, kitabı yüz binlerce basılan, fuarlarda uzun kuyruklar oluşturan pek çok "yazar" kitaplarını eğittikleri yapay zekâya yazdırıyor.

İşin doğrusu buna karşı yapılacak bir şey var mı bilmiyorum. Henüz yapay zekâ ile tanışmadım. Ona bir soru sormadım. Onunla bir metin tasarlamadım. Bütün eski kafalılığım ile işleri eski usulle yapmaya çalışıyorum. Buna direnmenin yersiz olduğunu biliyorum. Onunla ve onu kullanan insanlarla baş edemeyeceğimi de biliyorum. İçimde onunla metin yazmanın, edebiyat yapmanın ahlaksızlık olduğuna ilişkin bir sezgi veya duygu var. Bu duyguyu içimden atamıyorum. Tekniğe, hesapçı akla direnmenin beyhude bir çaba olduğunu duyuyorum sürekli çevremden. Ama içimden bu ahlaksızlık yargısını ve herkes gibi olmak duygusunu bir türlü atamıyorum.

Edebiyat, en özlü tanımıyla insanın dünya deneyimini, tecrübesini, kendi tutku ve savruluşunu dile getirme biçimi. Yani belki en kişisel deneyimler edebiyatın konusu oluyor. Bu bakımdan yapay zekânın tek tipleştirici kaynaklarına karşı edebiyat bu alanda da bir direniş biçimi olabilir. Bilimler, inceleme eserleri, makaleler, teknik, her türlü disiplin yapay zekânın konusu ve işleme alanı, daha doğru ifade ile yakıtı olabilir. Ancak sahici edebiyat, insan deneyimlerinin uçlarında gezinen

edebiyat, soy şiir, bu teknik zekâya direnişin yöntemlerinden biri olacaktır.

XIV. Yüzyıldan Bir Rindler Sokağı

Şark edebiyatının en büyük şairlerinden biri, belki birincisi Hafız'dır. Bu kudretli şair ve arif, on dördüncü yüzyılda yaşadı. Görece geç bir dönemde yaşamasına rağmen hayatı her zaman bir sır perdesi altında kaldı. Yaşarken bile bir efsaneye dönen bu şarkın zarif rindinin doğum tarihi bile belli değildir. Yolu şiirle, aşkla ve estetik bir yaşam kurma hevesiyle geçen herkesin, hayatının bir döneminde Hafız-ı Şirazi ile kesişmemesi mümkün mü?

Abdülhüseyin Zerrinkub'un *Rindlerin Sokağından* adlı eseri, işte on dördüncü yüzyılın Şiraz'ında Hafız'ın peşine düşüyor. *Rindlerin Sokağından* adlı kitap Hafız çalışmalarına ışık tutan en önemli eserlerden biri olarak kabul ediliyor. Bir roman edasıyla yazılan bu bol dipnotlu eser, bizi on dördüncü yüzyıl Şiraz sokaklarına; şahların, zahitlerin, tekkelerin, gül bahçelerinin ve elbette büyük bir tarihsel karakter olan rindlerin efsunlu dünyasına götürüyor. Sokaklar, nehirler, esnafın günlük yaşantısı, tekkeler, saray hayatıyla birlikte sıradan insanların alelade yaşantısı yer yer sinematografik bir dille anlatılmış.

Zerrinkub, Hafız'da Zemahşeri'nin ünlü tefsiri *Keşşaf*'ın çok büyük etkisi olduğunu sık sık vurguluyor. Onun Arapçaya, Arap edebiyatına düşkünlüğünü elinden düşürmediği

Keşşaf Tefsiri'ne bağlıyor. Zira bu tefsir Zemahşeri'nin Arap edebiyatından örneklerle süslediği çok zengin bir Arap şiiri havuzu barındırmaktadır. Hafız'ın Kur'an düşkünlüğünü de hesaba katmak gerekmektedir. Kur'an'daki anlatım usulü ve zenginliği Hafız'ı kendine bağlamış, *Keşşaf* ile birlikte Hafız şiirinin ana kaynaklarından biri olmuştur. Diğer taraftan o Arap şiirine tazminler de yazmaktan çekinmemiştir. Özellikle divanına giriş şiiri çok ilgi çekici ve tartışmalı bir şiirdir. Hafız, divanına Muaviye bin Yezid'in yani bildiğimiz Kerbela hadisesinin faili Yezid'in şiiriyle başlamıştır. Esasında bu durum, edebiyatın köşeleri, zihinleri ve beğenileri nasıl esnettiğine ilişkin muhteşem bir örnektir. Edip yeri geldiğinde kendine en uzak insanların yapıtlarını bile kullanabilmektedir.

Yazarın bir rind olarak Hafız'ı tanımladığı şu pasaj hakikaten emsalsiz bir tip olan rindin eksiksiz bir tarifiedir:

“O, cennete gidip gitmeyeceğini veya günah ve sevabı düşünen bir zahit değildir. Sürekli vahdet ve vaat-ten veya keşif ve şühûddan bahseden bir sufi de değildir. Daima yalakalık yapılmasından hoşlanan bir sultanı tatmin için şiirler yazan methiyeci bir şair değildir. Boş zamanlarını doldurmak için latifeler ve şakalar yapmakla ömrünü geçiren bedavacı bir nedim de değildir. Hayatı olduğu gibi kabul eden bir rinddir, hayatın bütün yönlerini ve esrarını anlamak istemektedir. Hayatı küçümsemez, ancak bunun için kendisinin küçük

görülmesine izin vermez. Hayata tapınmaz ama sanrılardan kaynaklanan düşünceler sebebiyle onu ziyan etmek istemez. Düşünce ve üslubundaki çeşitlilik işte bundan kaynaklanır. Hayatın coşkusu ve hareketi onun için her yerde hissedilebilir. Çünkü o, bu hareket ve coşkuyu her zerrede hissetmektedir. İnsanda, bitkide, hatta taşta. Deruni feraseti her şeyi yaşam ve hareketle doldurur. Onun seyir hâlinde olduğu dünyada ruh ve hayat vardır.”

Şarkta müstakil bir felsefe anlayışının olmadığı hemen herkesçe bilinen bir durumdur. Düşünce, fikir, bizim geleneğimizde daha çok edebiyatla, şiirle veya kelamla yani dinî düşüncenin akıl ile uzlaştırılmasının mahsulü olarak ortaya çıkar. Bu alanlara eklenebilecek tasavvufi marifet düşüncesi de kendini şiirle ifade eder çoğu zaman. Şüphesiz Hafız da bu marifet ekolünün en bilinen figürlerindendir. Şiiri lirik, efsunlu olduğu kadar hikmet ekolünden kabul edilir. Varlık, aşk, tabiat, insanın egzistansiyal durumu Hafız şiirinin temel sorunlarından- dır. Her ne kadar Hafız şiirini sadece salt marifet ekollerine bağlamak doğru olmasa da o, şiirin, varlığı anlama ve onu fethetme kudretinin farkındadır. Kader, Tanrı, aşk, birey ve tevhid kavramları şiirinin vazgeçilmez konuları olmuştur.

Kaynakça

1. Byung-Chul Han, *Şey-Olmayanlar*, Ketebe Yayınları, s. 44.

EDEBİYATIN GÜCÜ

alî necîp erdoğan

Dünyayı anlamlandırmak için kullanılan en önemli benzetmelerden biri orman (imgesi) metaforudur. Zira insanlar topluluklar hâlinde yaşarlar ve bireysel olarak yaşamaya da meyillidirler. Böyle olması bir zorunluluktur ama yine de meyilli olduklarını söylemek anlam bakımından daha verimlidir. Hem sosyal bir varlık olmak hem de topluluk içinde bireysel hareket edebilmek özgürlüğün, hür olmanın ve diğer tüm insani değerlerin kaynağıdır. Bireyselliği ortadan kaldırdığınızda toplumsallık boşucu, yok edici hâle gelir. Toplumsallığı ortadan kaldırdığınızda bireysellik önce özgürlük ve haz alanına sonra da hızlıca kendi kendini yiyen orboros yılanına dönüşür. Biri olmadığında diğeri daima verimsiz ve semeresizdir.

Her insan teki ağaca her topluluk da ormana benzetilmiştir. Bu benzetmenin görünürde aksayan tarafı vardır. İnsanlar bir yerden başka bir yere hareket edebilirken ağaçlar bulundukları yeri terk edemezler. Fakat bu hareket etmedikleri anlamına gelmez. Ağaçlar dikey olarak hem yer altına hem de gökyüzüne doğru hareket ederler ve gökyüzüne doğru dallarıyla saçaklanırken yer altına doğru da kökleriyle saçaklanırlar. Gökyüzüne doğru saçaklanan dallar aşkın (müteal) olanla temas kurarken, yer altında dünyanın merkezine doğru saçaklanan kökler hem diğer ağaç kökleriyle

temas kurar hem de “kavrayış” gücü elde ederler. Böylelikle sabit görüntülerinin aslında etkileyici bir hareketlilik barındırdığı anlaşılır. Bir aksaklık gibi görünen sabitlikleri aslında bir aksaklık değil muhkemlik olarak değerlendirilmiş olur. Asıl aksaklık, dünyanın anlamlandırılması için bu benzetmenin kullanılıyor oluşudur. Zira ağaçlar ve orman herhangi bir anlam arayışında olmayabilir. Ama insan hem bireysel olarak hem de bir arada yaşamının imkânları bakımından sürekli anlam ürettiği iddiasındadır. Bu iddiasını diğer(ler)ini yok etmeye kadar vardırabilir.

Şu hâlde önümüzde, üzerinde durulması gereken iki özellik bulunmaktadır, ilki (yer altına ve gökyüzüne doğru) dikey hareketlilik; ikincisi, anlam arama ya da üretme iddiası.

Kök, doğası gereği görünmezdir ve gücünü bu görünmezlikten alır. İnsan da ataları olması bakımından bir köke sahiptir ve an itibarıyla da bizzat dalların konumundadır. Yani insanın da tarihin derinliklerinde “kökleri” bulunmaktadır ve bu kökler görünmezdir -dolayısıyla bu görünmezlik geçmişin gücüdür- ve insan hayat-tayken daima “dal” gibidir, üstelik kişinin ataları saçaklanarak (anne tarafından ve baba tarafından yedi nesil izi sürüldüğünde saçaklanma muazzam boyutlara ulaşmaktadır) geçmişe yayılırken kişi geçmişin dal-

ları olarak geleceğe uzanmaktadır ve geçmişin görüneni konumundadır.

Görünenler ise güçlerini, görünmeyen ihsas ederek elde ederler. Mesela belirli ritüelleri yerine getiren, belirli simgeleri üzerinde taşıyan birini gördüğümüzde onun aidiyetini ve hangi geçmişin uzantısı (hangi kökün dalı) olduğunu hemen anlayabiliriz. Böylece kök ve dal (ağaç- orman) benzetmesinin muazzam bir birikime işaret ettiğini açığa çıkarabiliriz ki bu da bizi ikinci özelliğe yani anlam arama ya da üretme iddiasına ulaştırır. Bu aynı zamanda “İlim bir nokta idi onu cahiller çoğalttı.” tespitiindeki “derin anlamla” muhataplığımızdır. Cahilliğimizi gidermek için arayıp ulaştığımız bilgiler “nokta” mesabesindeki ilmi çeşitlendirip çoğaltmaktadır. Tespitteki olumsuzmuş gibi görünen “vurgu” aslında olumsuz olmayıp bir belirleme niteliğindedir. İnsanın anlam arayışı ilimleri zorunlu olarak çoğaltmıştır. Demek ki insan ve insan toplulukları için kullanılan ağaç-orman benzetmesi yüzeyde fiziksel olarak benzerliği (ağaç insanı, orman topluluğu) ifade ederken daha derinde “anlam” arayışını zorunlu kılmaktadır. Çünkü kaybolduğumuzda başlangıca döneriz. Bu dönüş bizi tarih, hukuk, felsefe gibi birikimli disiplinlerle iştiğal etmeye zorlar ki bunun en etkili enstrümanı edebiyattır ve söz konusu disiplinler gibi edebiyat da birikim gerektirir,

üstelikte bu disiplinleri işlevselleştirir. Edebiyatın gücü de buradan doğar.

Köklerle dallar arasındaki ilişki, inanç dünyası üzerinden kurulur. Çünkü bu ilişki hızlıca kopmaya, kırılmaya meyillidir. Bireysel yaşamaya duyulan istek ve arzu kişinin savrulmasına sebep olabilir, bu savrulma zaman zaman fayda sağlasa da bazen kişinin hayatını heba etmesine neden olabilir. Savrulanın geri dönmesini sağlamak için inanç sistemine ihtiyaç vardır. Kişi, inancına tutunarak savrulduğu yerlerden geri dönebilir. İnanç dünyasının seyri, Doğu'da tasavvuf üzerinden Batı'da mistisizm üzerinden tesis edilmiştir. Modern dünyayla birlikte bu tasavvufi hattın kırılması amaçlanmış ancak bu hat kırılırken (tasavvufi hat modellenerek) seküler bir hat oluşturulmaya çalışılmıştır. En önemli örneklerinden biri Sartre'ın *Bulantı* isimli eseridir. Eserin kahramanı olan Roquentin birden eşyanın hakikatini görmeye başlayarak bir bulantı hissi duyar. Bu tasavvufi dünyada kalp gözünün açılmasına benzer. Tasavvufta belirli riyazet kuralları uygulanarak kalp gözünün açılması sağlanırken, Roquentin'in bulantı hissi duymasını sağlayan şeyin ne olduğu belli değildir, bu husus yazar tarafından havada bırakılmıştır. Havada bırakılmak zorundadır çünkü maddi dünyaya kapılan birinin kendini kapıldığı maddi dünyadan kurtarması ya da bu kapılışın farkına varması için daha üst bir ilkeye ulaşması gerekir. Sizi ele geçiren şey kurtuluşunuzla ilgili bir reçete vermez/veremez. Dolaşısıyla "tasavvufi dünyanın" kopyası olan ve yapay tatlandırıcılarla çekici

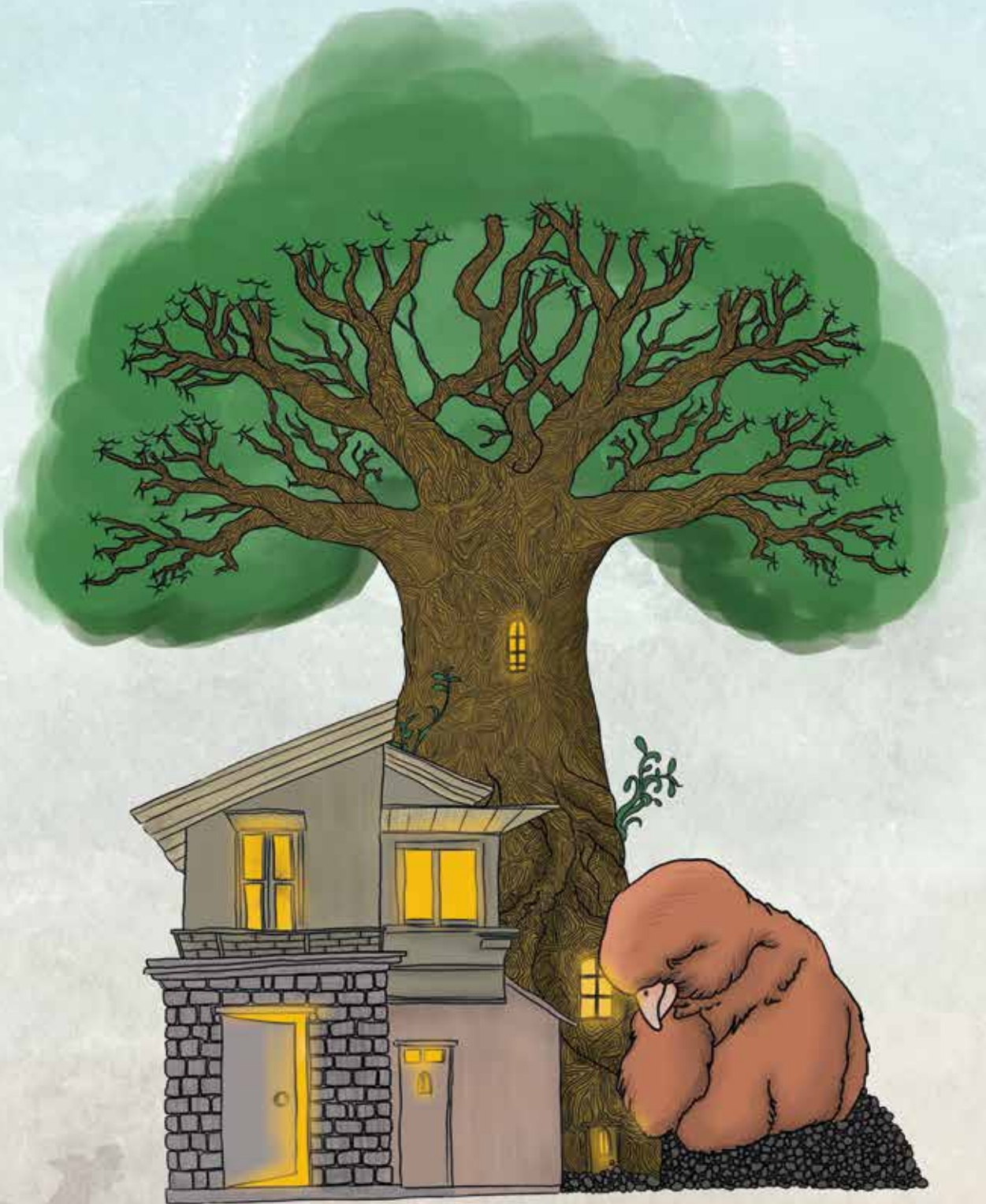
hâle getirilen "seküler dünya", yapay tatlandırıcılar tükenince kaybolup gidecektir/gitmektedir.

Dallar ve kökler arasındaki ilişki köklerden dallara doğrudur, kökler toprağın derinliklerinde en temiz suya ve en yararlı minerallere ulaşarak dalları ve yaprakları besler. Bu, son derece olgusal ve fiziksel bir durumdur, bu durumun dallardan köklere doğru akışı ise dalların gökyüzüne doğru olması ve aşkınlığı temsil etmesiyle metafizik dünyayla kurulan bağdır. Yani geleneksel dönem ne olgusalıktan ayrılmış ne de metafizik dünyadan kopmuştur. Modern dönem ise geleneksel dünyanın kodlarını seküler dünyaya adapte etme uğraşısıyla (yapay tatlandırıcılar) metafizik dünyanın unutulmasına, gözden çıkarılmasına sebep olmuştur, yani köklerle dallar arasındaki bağı dallar lehine ama kökler aleyhine olacak şekilde bozmuştur. Edebiyat, bu bozulan ilişkinin yeniden tesis edilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Dalları inceleyerek köklere ulaşamıyorsak dallar kuruyup kırılacaktır. Sartre'ın ifade ettiği ve varoluşçu düşüncenin en etkili cümlesi olan "Aslında anlam yoktur, kişi bu anlamı yaşamıyla üretmek, bulmak zorundadır." önermesi bireysel yaşamaya olan meylimizin çok güzel bir yansımasıdır ancak köklerle olan bağımızı "açıkta/havada" bırakmış olması nedeniyle sorunlu hâle gelmektedir. Birikimli bir dünyada bu önerme son derece geçerli görünmektedir ancak birikimli dünyada neyin kıymetli neyin çer çöp olduğunu bize ancak köklerimiz söyleyebilmektedir. Bu yüzden dallara bakıp köklere ulaşmaya gayret edeceğiz.

SOY AĞACI

GÜRAY SÜNGÜ

İki saat önce başladı her şey. Birden-bire. Öncesi yok. Neden yok, nasıl yok, bilmiyorum. Birden başladı her şey, kendimi bu evin ortasında buluverdim birden ve etrafıma bakınca evdeki diğer altı kişiyi gördüm. Birden değil, sırayla gördüm. Aslında hepsini aynı anda gördüm, aynı odanın içindeydik sonuçta ama sonra yüzlerine baktım, kim bunlar, burası neresi anlamaya çalışarak. Anlamadım. Çünkü tanıımıyordum aynı odada bulduğum insanları. Bu evi de belleğimde bir yerde bulamadım ne kadar baksam ve düşünsem de. Onlar da yani diğerleri de galiba benimle benzer durumdalardı, çünkü tam ben ağzımı açıp merhaba, ya da selam, ya da başka bir başlangıç kelimesi akabinde, siz kimsiniz, burası neresi diyecektim ki bunu benden önce diyenler oldu. Önce ihtiyar adam mı dedi? Emin değilim. Biraz şaşkında ya da ne bileyim düşünceliydi. Gözleri çukurdu, çok şaşkın bir ifade vardı yüzünde. Sonra ya da bilemiyorum belki de daha önce, yaşları muhtemelen bana daha yakın olan bir kız, benzer bir şey dedi. Daha genç görünen başka bir kız çığlık attı. Aaa kimsiniz siz bee, gibi biraz. Erkeklerden biri de bağırdı, ne oluyor burda, der gibi, cümlelerin sonunda ayıp bir ünlem de kullandı. Odadaki ihtiyar kadın bu ayıp ünleme çok sinirlendi, sen nasıl konuşuyorsun bakayım, diye bağırdı, ama daha bağırırken yüzündeki ifadenin değişiminden onun da neler olduğu hakkında bir fikri olmadığını idrak ediverdiğini anladım. Yüzü, ilk anki öfkeden

akledilecek bir şey olmadığını akletmenin kaygısına doğru yürüdü çünkü. Sonra herkes bir ağızdan konuşmaya başladı. Sonra herkes bir ağızdan konuşur ve birbirlerine bir şeyler söylerken pencereye gidenler oldu, ben de pencereye gidenleri görünce pencereye gitmek istedim. Dışarıya bakmak istedim, içeriyi tanıımıyordum, belki dışarıyı tanıyacaktım. Pencereye yürüdüm, perdeyi aralamış dışarıya bakıyorlardı o esnada o iki kişi. Birisi erkek, biraz önce cümlelerin sonunu ayıpla bitiren değil, diğeri kadın, genç kız ya da, biraz önce o tepkileri veren iki kızdan biri değil. Hayır, onlardan biri ama daha genç olan mı, bilmiyorum, arkasındaydım zaten, anlamadım, hayatımda ilk kez gördüğüm birisi, ne bileyim kim, ne bileyim hangisi, ama dışarıya bakabildim. Dışarıya baktım ve dışarıda, pencerenin dışında, tam karşıda bir inşaatın temeli atılmıştı, gördüm. Pencere önündeki benim haricimdeki iki kişi de baktı aynı yere ve galiba aynı şeyi gördü; inşaatı. Sonra içeriye döndüler, ben de döndüm içeriye. Neresi burası, bir dakika, herkes sakın olsun. Bunu ben dedim. Ne diye sakın olalım olum, dedi diğerlerinden birisi. Olum, dedi ama oğlum demek istedi, sokak diliyle, neden böyle konuşuyorsun diyecek oldum da demedim. Saçma olurdu. Çünkü sorusunun cevabını düşündüm bir an. Bilmiyordum. Ne bileyim, dedim. Gülenler oldu. Sonra yine gürültü başladı, herkes aynı anda bir şeyler söylemeye başladı. Onlara baktım. Sonra oturmak istedim. Sonra evin

içinde dolaşmak istedim. O sırada telefonum aklıma geldi. Telefonumu çıkardım cebimden. Hayır, tanıdık değildi, rehber girdim, rehber girmeyi akıl ediyordum, demek ki telefon kullanmayı da biliyordum, ama rehberdeki isimler tanıdık değildi, baktım, taradım hayır tanıdık değildi hiçbir isim. Son aramalara baktım, isimlere baktım, tanıdık değildi, son aradığım kişiyi arasam, merhaba, şey, acaba ben kimim, siz neyim oluyorsunuz desem diye düşündüm ama böyle düşününce bir sosyal deneyin içinde olabileceğim aklıma geldi. Çok yapılıyordu böyle şeyler, belki bir deney için aday olmuştuk, bize bir ilaç vermişlerdi, gözümüzü burada açmıştık, kim olduğumuzu, nerede olduğumuzu, etrafımızdakilerin kim olduğunu bilmiyorduk, bu şartlar altında ne yapacağımız, nasıl davranacağımız kayıt altına alınıyordu, sonra ilacın etkisi geçecekti, deney nihayete erecekti, sonra da hayatlarımıza devam edecektik. Böyle bir şeydi belki, evet, sakın olmalıydım o hâlde. Diğerlerine de söylemem lazımdı. Ama belki de bu sosyal deney yarışma türü bir şeydi, yani hem deneydi ama hem de başarı odaklıydı, kim neyi başaracak, ne başarı sayılacak bilmiyorum ama birinci seçilecekti, o hâlde diğerlerine hangi durumda olduğumuza dair tahminimi söylemem, öncü olduğum bir mücadelede diğerlerini de kendi seviyeme çekmem demek olacaktı, bu sebeple bir süre bu fikrimi saklamalıydım. Ama ne yapacaktım saklayarak? Belki çıkışı bulmaktı amaç.

ıkış derken evden çıkışı değil, zira biraz önce ihtiya kadın robot gibi kapıya gitti, daire kapısına, açtı, oradan apartmanın içine doğru baktı, iki genç de onun omuzunun üstünden dışarıya baktı, sonra kapıyı kapatıp tekrar salona geldiler, yani bir kapı vardı ve kapı açılabilirdi demek ki dışarıya ıkabilirdik, ama demek ki çıkış, evden çıkış değil, hatırlayıştı. Yani belki. Ya da anlam veriyti. Yani belki. Belki idrak ediyti. Hatta kapının varlığı ve açılabilir olması da çıkışın olduğuna ama meselenin başka olduğuna dair bir idrak için kurgulanmıştı belki. Ne bileyim. O hâlde, evi dolaşırsam... odalara bakayım, dışarıya baktım, tanıdık değildi, ama içeriyi de dolaşsam, bir iz, bir imge yakalamaya çalışsam. Belki de çıkış ya da hatırlayış değil, en makul, en akli davranışı seçme, onu uygulamaya dair bu deney, sınav ya da yarışma. Hafıza yokken en ilkel davranışımızla fitri olanı tespit... fitri olan mı? Ya da ne bileyim modern beyinlerimizin tepkisi desem... böyle şeyler dşndğme göre eğitilmiş biri miydim ben acaba. Eğitilmiş biri, kendi akıl yürütmesine bakıp, hımm iyiymiş bu, ben akıllı ve eğitilmiş biriym, der miydi acaba? Ama eğitimsiz biri de “Eğitilmiş biri, kendi akıl yürütmesine bakıp, hımm iyiymiş bu, ben akıllı ve eğitilmiş biriym, demezdi muhtemelen.” demezdi muhtemelen. O hâlde, derin bir nefes aldım. Odanın ortasında konuşup duran ve sesleri birbirlerinin sesini bastıran altı kişiyi bıraktım, odadan ıktım. Antreye baktım. Daire kapısı oradaydı, onu biliyordum, diğer tarafa uzanıyordu koridor. Evin kalanı o taraftaydı, önce bir mutfak vardı, iki ynn arasında kapısı olan. Kapısı açıktı, mutfağın ii görünüyordu. Güneş vuruyordu mutfağın tezghına doğru çarpaz şekilde. Bu arada aklettim,

galiba ya sabah ya da ikinci vaktiydi. Saat... koluma baktım, saatim yoktu kolumda. Bu arada evet, odadakilerin üstlerindeki kıyafetler, ve kendime baktım, benim üstümdeki kıyafet. Pijamaya benziyordu. Ama cebi vardı. Çünkü telefon cebimdeydi. Cebimden telefonumu tekrar çıkardım. Neden daha önce pijamalı olduğuma dair hiçbir düşünce geçmedi zihnimden. Çünkü... bilmiyorum. Fark etmemiştim belki. İlacın etkisiyle detayları zaman geçtikçe fark ediyordum belki. Evet, telefon ekranında da saat dokuz civarını yani sabahı işaret ediyordu. Mutfağa girdim, ocakta çaydanlık vardı, altı açıktı, suyu kaynamıştı, demlik... demlik boştu, kaldırdım kapağını ve boştu evet. Döndüm, ay nerededir? Neden? ay mı demleyeceğim? Tezghta bir kavanozda çay vardı, demliğe boşalttım gz kararı. Çaydanlığın altındaki kaynayan suyun epeycesini döktüm demliğe. Pişman oldum hemen. nce kaynar suyu koyup sonra kuru ayı üstüne dkmem gerekiyordu. Bunu biliyordum, bunu herkes bilirdi. aydanlığa musluktan eksilttiğim kadar su ekledim. Ocağa geri koydum. Altını kıstım. Sonra dönüp etrafıma baktım. Bir şeye ulaşamadım. Mutfaktan ıktım. Koridorda durdum, ileriye diktim gözlerimi, iki oda kapısı vardı ileride. Hayır , bir kısa dönüş vardı sola, orada da bir oda olmalıydı. Oda kapıları açıktı, karşılarındaki duvarda iki kapı kapalıydı, bu kapılar genelde tuvalet ve banyo kapıları olur, açıp baktım, evet, birisi küçük tuvaletti, diğeri banyoydu. Odalar... birisi yatak odasıydı. İki kişilik bir yatak vardı. Eskiydi, gardırop vardı bir tane dev gibi ama çok eski tipti o da. Asam gardırobun kapağını. İi boşsa bunun bir anlamı olurdu. Açtım heyecanla. Ama doluydu tıka basa. Kadın kıyafetleri, erkek kıyafet-

leri, iki tane takım elbise, kadın elbiseleri. Yaşlı işi şeyler. Demek ki bunlar da dşnlmştı. Normal olarak. Boş olması çok saçma olurdu zaten. Çok acemice olurdu. Ama dolap, bir yarışma, bir deney için doldurulmuş gibi değildi. Nereden biliyorum? Bilemiyorum, bir düzene göre doldurulmuş, bir plana göre doldurulmuş gibi değildi. Nasıl? Ne bileyim, sanki yıllar içinde bu hâle gelmiş gibiydi, o kıyafetler burada, bu kıyafetler orada, çok giyilenler, hiç giyilmeyenler, arada indirilenler, bir yere tıkıştırılanlar. Son derece amatörce doldurulmuştu kıyafetler, burada gerçek bir hayat varmış gibi, o hayat yıllar içinde damla damla büyümüş gibi. O hâlde amatörce doldurulmamıştı, buna odaklanılarak, bilinçle doldurulmuştu. Yatağa oturdum. Odanın içinde gz gezdirdim. Kesinlikle burası benim yatak odam olarak kurgulanmış olamazdı. Bir ift odasıydı. Komodin. Birden heyecanladım. Komodinın üstünde bir evlilik fotoğrafı vardı. Hemen uzanıp aldım elime. Uzun uzun baktım. İçerideki ihtiya adamla kadının gençlik hlleri olabilirdi. Zor da olsa benzettim, muhtemelen onlardı. Bu durumda... düşündüm. Bu durumda iki ihtimal vardı, ya sadece ben bir deneyin içindeydim ya da benimle beraber diğer dört kişi de deneyin içindeydi. Bu fotoğraftaki gençlerin ihtiya hlleri ise, yani odadaki ihtiya çift deneyin asli oyuncularıydı. Ama bunu onların yüzlerine vurmak, deney ya da yarışma açısından acaba başarı mı demek olacaktı, yoksa bu durumdan gidilecek yolu akıl etmeyi düşünmeyip kolayı seçmek, yani başarısızlık mı olacaktı? Ayrıca... aklıma başka bir şey geldi. Yaşlı çiftlerin evlilik fotoğrafları genelde duvarda asılı olurdu, komodin üstü, arkalıklı ereve daha genç insanların tercihiydi.

Bilemedim. Bilemedim derken emin olamadım. Şimdilik, bildiklerim bana kalsın diye düşündüm. İçerideki odadan sesler gelmeye devam ediyordu. İçeridekiler yüksek sesle konuşmayı bırakmışlardı, sırayla bir şeyler söylüyorlardı. Bir şeyler söyleyemiyorlardı aslında, biraz kulak kabarttım, aynı soruları kendi meşreplerince dile getiriyorlardı sadece. Kalktım yataktan, fotoğrafı yerine bıraktım, komodinin üstüne. Diğer odaları da dolaşmam lazımdı. Başka bir odanın kapısında durdum. Burada iki tane çekyat vardı, karşılıklı, açık vaziyetlerdi. Burada yatılmış, sonra kalkılmış, yataklar henüz toplanmamış gibi duruyorlardı. Odada başka kayda değer bir şey yoktu. Vitrin büfe arası bir şey. İçinde ucuz şeyler, biblo gibi şeyler. Aklıma geldi, başka bir fotoğraf görebilir miyim diye büfe vitrin arası şeyin içine baktım. Yoktu. Çekmece vardı iki tane alt kısmında, yan yana. Açtım. Fotoğraf ya da albüme benzer bir şey yoktu çekmecelerde. O sırada aklıma geldi daha önce aklıma gelmeyen bir şey ve hızla telefonumu çıkardım cebimden. Galeriye girdim, fotoğraflara baktım. Kendimi gördüm. Kendimi çekmişim evet. Bu benim. Bir kız vardı. Çokça, genç ve güzeldi. Muhtemelen karım ya da nişanım ya da öyle bir şey sanmam için yüklenmiş. Ama birlikte selfilerimiz var. İçim sıkıldı. Biraz korku duydum. Ama sakinleştim hemen. Bunlar çok kolay artık. Ben ne iş yapıyorum? Bunların kolay şeyler olduğunu bildiğime göre. Hayır, hatırlamıyorum. Ama cidden bunlar kolay şeylerdi. İki insanı kol kola, el ele kolajlamak basit bir işti. Galeride eskiye doğru gittim, ne kadar çok fotoğraf vardı. İçeridekilerden birini görebilecek miyim diye düşünüyordum da, içeridekilerin yüzlerine o kadar keskin, o kadar uzun bakmamıştım. Ama ihtiyaçları

tanımıştım fotoğraflarından. Belki de tanımadım. Tanımak en makul şey olacağı için aklım beni kandırdı. Yine korku uyandı içimde. Belirsizlik çukurdur, öte yandan insan bu çukurda kendisine çıkıntılar yaratır. Cidden ben kimdim acaba, belki de bir ajandım. Ya da bir roman yazarı. Ama grafiker de olabilirdim. Ya da bir handa çaycı, çaydanlığı görünce hemen çay demlediğime göre. Şüpheye düştüm, bildiğim en entelektüelce şeyi düşündüm. Tolstoy'a ait bir cümle uyandı zihnimde, bütün ailelerin mutluluklarının aynı olduğuna ama mutsuz ailelerin mutsuzluklarının kendine has bir hikâyesi olduğuna dair. Ama çok da toparlamadım bağlamını. Ama yok, sonsuz ihtimaller denizinde kulaç atmanın âlemi yoktu. Devam etmeliydim. İçerideki yüzler ve galerideki yüzler. Kendime güvendim bir an, insan bilir böyle şeyleri, fotoğraflar içinde onlara rastlasam tanırım hemen. İhtiyacları tanıdığım gibi, az önce içeride gördüm diye kendimi ikna ederek yaptığım gibi.

O odadan da çıktım. Diğer oda. Bir tane yatak vardı, bir çalışma masası, küçük bir kitaplık. Bazı objeler. Yerde kilim. Halı değil. Diğer odada halı vardı. Yatak odasında ise yatak ve gardırop arasında yerde bir şey yoktu ama yatağın ayak ucunda ince bir yolluk vardı. Pencereye kadar. Yatağın sol yanı pencereydi. Oradan da dışarıya baksa mıydım? Yatak odasına tekrar gittim, pencereden baktım. İnşaatı gördüm yine. Salonla aynı cepheye bakıyordu yatak odası. Alışıldık bir mimari diye düşündüm. Ev dikdörtgen formda olmalıydı. Bunu bildiğime göre... bunu bilmek, bunu düşünebilmek bana dair bir şey söylüyordu kesin. Ama devam edeyim dedim. Başaracağım. Muhtemelen. Neyi bilmiyorum ama galiba doğru

yoldayım, dedim. Tek yataklı odaya geri döndüm. Küçük bir dolap vardı, açtım. Kıyafetler. Biraz düzenli ama biraz da dağınık. Yani derli toplu ama düzenli değil. Düzenli dedim az önce ama değil, toplu, yani dağınık değil ama düzenli de değil. Mesela kazaklar üç tane, bir tane de kot pantolon aralarında, altta başka bir rafta üç kot pantolon daha. Kazakların arasındaki pantolonu çektim, kazaklardan biri düştü, tam düşmedi de düşüyordu tuttum, düşecekti, tuttum ve... tanıdık geldi desem saçma olacak ama. Açıp şöyle bir bakınca. Düşer gibi olunca dağıldı, katlamak için açtım, kolları iki yana, sonra öyle görünce... fotoğrafları açtım galeriden, eskiye doğru gittim. Buldum işte burada. Kazağı gövdeme tuttum, ayna vardı kapının arkasında, baktım kendime. Kazak benim bedenim. Bu elbette bir şey söylemiyordu, benim odam zannedilsin diye kurgulanmış bu oda, bunu anlamış olduk ama fotoğraflardan birinde bu kazak benim üzerimdeydi. Ama bu gibi şeyler çok kolaydı artık demişim zaten. Hem, düşündüm şöyle bir. Bu kazakların arasına bir pantolon sıkıştırılmış, beni fark et, der gibi, ben o pantolonu oradan çekerken altındaki kazak da çıkıyor ve düşüyor yere, bunlar planlı, o şekilde yerleştirilmiş, tesadüfi değil, sonra ben kazağı katlamak isterken açınca, fotoğraflarda üzerimde gördüğüm kazağı görüyorum. Akıllıca. Belki benim eğretiliklerden rahatsız olan yanıma bile ölçmek isteyen bir deneydi bu, neleri kurcalayacak, her kurcaladığın şey nasıl bir adıma yol açacak. Heyecanlandım. Kesinlikle iyi gidiyordum.

Antredeki solu dönüp diğer odaya girdim. Burası diğer odalardan daha büyüktü. Başımı salladım. Aslında yatak odası burasıydı. Ama yaşlı çiftin odası olarak salonla aynı cepheye

bakan nispeten daha küçük oda yatak odası yapılmıştı.    nk  burası... daha çok... nasıl denir? Biraz  nceki iki  ekyatlı oda, erkek odası gibiydi. Burası kız odası gibiydi. İki yatak vardı yine. Ama gardırop vardı bir tane ve epeyce b   kt . İki de masa vardı. Birisi  alışma masası t   , ama küçük, diğeri şey gibi, kadınların kullandıkları, aynalı olanlardan. Ne deniyordu bunlara? Duvarda resimler vardı, şişşak çıkanlardan, küçük boyutlu, ama bir s   . Bantlanmış. Farklı yaşlarda kızlar. Ama sanki... iyice baktım, yavaş yavaş. Evet, aynı kızlar bunlar, ikiz gibi, ama hep birlikte değıller, bazıı tek, bazı fotoğrafta çift h   nde poz vermişler, ama farklı yaşlar ama çok farklı yaşlar değıl, mesela çocukluk h   leri yok. Salondaki kızlara benziyorlar mı? Bilemedim. Salonda. Kızlardan biri şişmancaydı galiba. Sinirlendim, ucu açıktı bu meselenin ama toparlandım hemen. Gardırobu açtım.         baktım. Genç kız kıyafetleri. Emin oldum. şu anda salonda birbirlerine bir şeyler s   leyen yirmi yaş civarındaki iki kızın ya da ne bileyim iki kadının odası olarak d ş          burası. İki  ekyatlı oda ise diğ er iki erkek için. Ben kaç yaşındayım? Bilmediğim kadarıyla otuz değılim. Yirmi de değılim. Aynadaki kişiye bakınca evet bu benim ve en fazla yirmi beşim. Diğ er herkes benden küçük gibi. Duraksadım. Bana benziyorlar mı? Bu kadar iyi midir seçim? Kızlar birbirlerine benziyorlar mı? Diğ er erkekler birbirlerine benziyorlar mı? Benziyorlarsa onlar da cast ekibinin seçimi ve oyunun aktif rol sahipleri muhtemelen. Bu durumda sınav, deney ya da oyun sadece benimle alakalı. Zaten hepsi salonda kalmayı tercih etti. Peki ya, ben de onlara ya da onların hepsi bir      de bana ben-

ziyorsa? Derin bir nefes daha aldım. İhtiyarların yatak odasına gittim tekrar. Burası merkez nokta muhtemelen. Aslında benim için ayrılan odayı daha çok karıştırmam lazım. Ama bu, bana dair bir çıkarıma sebep olabilir. Ben daha b   k bir şeyin peşine d şeyim, oyunun nihayetine, amacına dair şeyin peşine. O da muhtemelen ebeveyn diye kurgulanan insanlarla alakalıdır, odalarında bulacağım şeyler neticesinde salona d   r ve onlarla y   leşirim diye d ş     m. Sonra da perde açılır. Ya da işte nasıl yapılıyorsa, kameralar ortaya çıkar. Kapıdan y   netmen, yapımcı, doktor filan girer. K   p filminde herkes         ger i. Sadece aklı noksan genç adam kurtuluyordu, çıkışa ulaşıyordu. Ama o bir distopyaydı, bu bir distopik oyuna benzemiyor, mahalle arasında bir apartmandayız, tam karşıda temeli daha d  n ya da hatta bugün atılmış bir inşaat bile var.

Yatak odasına tekrar girdim.  ekmeceleri açtım. Gardırobun b    n kapaklarını da açtım. Yatağa oturdum, sırtım pencereye d     , yatağın yan tarafındayım, karşımda gardırop, bakıyorum. G   lerim kıyafetlerde. Ama kıyafetlerle alakalı bir gidiş yolu olduğunu zannetmiyorum. Komedinin     ndeki fotoğrafa tekrar baktım d     . Sonra d ş     m. Sonra ayağa kalktım, odanın altını      ne getirdim ve bir alb   m aradım. Aile alb   m . Yatağın altında, yani bazanın içinde kapkalin bir alb   m buldum. Açtım. Baktım, baktım, baktım. Fotoğraflara baktım. Baştan sona, başlarda  ocuk fotoğrafları vardı, çocukların fotoğraflarına, birlikte, ayrı ayrı, onlarca fotoğrafa baktım. Sonra evin balkonundan çekilmiş bir fotoğraf g     m. İnsansız bir fotoğraf.  ocuk fotoğraflarının

arasında. Salondan çıkılan balkondan çekilmiş muhtemelen.    nk  sağı solu benziyor, çok eski, şimdiye g   re biraz farklı ama burası işte. Elimde alb   m pencereden bakıyorum    nk  ve evet, eminim. Salonla aynı cephe-deki balkondan çekilmiş bir fotoğraf ve fotoğrafta bir ağaç. Ağacı g     m. Ağacı g     m. Bu iki kelimelik c   mleyi içimden tekrarlamak istiyorum. Başka başka fotoğraflarda, başka başka yıllarda aradım, ağacı yine g     m. Oğlanların s   net kıyafetli fotoğrafları vardı, salonda, oda içinde, d ş   nde ama balkonda da bir tane, arkada ağacı yine g     m. Salonda pencereye doğru ters ışıkta çekilmiş bir bayram fotoğrafında kadrajın sol yanında açık pencereden ağacın dalları g           . Sonra başlara tekrar d     m. İlk g     ğ   mde dikkatimi çekmeyen bir fotoğraf. Siyah beyaz. Evet, buldum. Çok eski bir fotoğraf. Bir adam var fotoğrafta. Bir ağacın altında. Sonra tekrar son sayfaları açtım hızla. Sokakta bir iki fotoğraf buldum, ağaç birinde sol yanda, genişçe, birinde tam ağacın altında yedi kişi, ikisi ihtiyarların genç h   li, diğ erleri  ocuk, ben hangisiyim? Ben mi? Çok saçma, en bana benzeyeni buldum ama bana benzemiyor. Benziyor mu yoksa? Tekrar baktım. G     rine baktım, bakabildiğim kadar dikkatle. Kalbim b        kor-kudan, aklım ağrıdı. Titredim biraz. Ama toparlandım hemen. Pencereye y       m, perdeyi araladım dışarı baktım. D     m, koştum birden, salona koştum birden, salona girdim ve bağırdım;

“Anne,” dedim. “Baba!” Salondaki insanların y     leri şaşırarak ve korkarak bana d     . S   ledim nefesim kesilerek; karşıdaki  ınarı kesmişler.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Ömür dediğin, temaşadır.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey?

Kitap, kalem, müzik.

3 Kendinizi en çok nerede tam hissedersiniz?

Evimde.

4 Hayatınız bir renk olsa hangi renk olurdu?

Mavi.

5 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Çiçekçilik yapmak isterdim.

6 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Georges Perec'in *Uyuyan Adam*'ı, okurken çok etkilemişti beni. Ana karakterin ümitsizliğini ve yalnızlığını mükemmel anlatıyordu Perec. Bir insanın bu kadar çaresiz olabileceğini düşünmezdim; büyülenmişim.

7 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Tarihî bir olaya şahitlik etmek istemem galiba.

8 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?

Ne yapmalı?

9 Kendinize bir mektup bırakacak olsanız, ilk cümle ne olurdu?

Merhaba canım.

10 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Eskiden geleceğe dönük birçok plan yaptım, şimdi yalnızca sürece yani hayata odaklanmaya çalışıyorum.

11 Bir kelimeyi ömür boyu yanınızda taşıyacak olsanız hangi kelimeyi seçerdiniz?

Erinç.

12 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Rahmetli Zehra anneannem. İlk kitabım *Kaz Ayağı*'nı da ona ithaf etmiştim. Nur içinde yatsın.

13 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Dikkatim çabuk dağılır.

14 Geçerken gördükleriniz?

Şairin dediği gibi, "bir yemiş sepeti yahut kır sofrası".

15 Bir notunuz var mı?

Teşekkür ediyorum davetiniz için.

**AYAKÜSTÜ
SORULAR?**

EDEBİYATIN ÇAĞRISI

naime erkovan

Her insan bir meziyetle gönderilir dünyaya ama onun ne olduğunu bulmak, en büyük uğraşı hatta muamması hâline gelir. Bazısı en baştan bilir kendisi için takdir edileni bazısıysa yıllar boyu yanlış yollara sapa sapa bulur yönünü. Bulduğunda da hiç şüphesi olmaz seçiminden; tıpkı doğru insana rastlandığında hissedilen o kesin duygu gibi.

Hız. Mevlana'nın "Susuzlar âlemde su ararlar, fakat su da cihanda susuzları arar durur." sözünün doğru çıktığını, asli yolumuza girdiğimizde fark ederiz. Doğru yerde olduğumuzu hissederiz ancak o zaman da tam manasıyla bilmeyiz, biz mi arayıp bulmuşuzdur kaderimizi yoksa bize takdir edilen mi bizi çağırmıştır. Ben bu seçeneklerin ikincisini yaşadığımdan dolayı yazma eylemine hep mistik bir sır gibi baktım, çünkü kırk yıl düşünseydim bir gün kurmaca yazacağım aklıma gelmezdi. Ama o yola girdiğimde ve zaman geçtikçe her şeyin merkezinde olduğundan hiç şüphem olmadı.

Edebiyatın çağırısı diyorum buna ama biliyorum ki herkesi çağırmaz. Tıpkı başka mesleklerin de herkesi çağırmadığı gibi. Fakat bir kez çağırdıysa ve siz de ona kulak verdiyseniz o zaman bambaşka bir mücadele

başlar. Çünkü yazma eylemi, hayatınızdaki diğer ilgi alanlarınızdan pek hoşlanmaz. Tahammül eder gibi görünse de bir süre sonra yazma basıncı o kadar artar ki başka uğraşlarınızdan feragat etmek zorunda kalırsınız. Kısacası, tek meşgaleniz edebiyat oluncaya dek rahat vermez.

Diyelim ki edebiyat sizi çağırdı ve bunun göstergesi olarak içinizde yazmaya ve nitelikli okumaya dair büyük bir istek duymaya başladınız. Bu, yalnızca devasa bir külliye giriş kapısıdır. Eşikten adımınızı atınca asıl yolculuğun ne kadar uzun süreceğini hatta hiç bitmeyeceğini görürsünüz. Ancak bu yolculuk, birtakım fedakârlıklar ister.

Birinci Fedakârlık: Sabır

Sabır, yalnızca yazmak için değil yaşamak için de hayati bir özelliktir. Ancak ne yazık ki günümüz dünyası sabır kavramını bizden uzaklaştırmak için var gücüyle çalışıyor. Eskiden bir diziyi izlemek için yeni yayın dönemini beklemek gerektiği gibi sonraki bölüm için de en azından bir hafta sabretmek gerekirdi. Bu döngü bile sabrı öğretiyordu insanlara ancak bugün ne diziler yıllarca sürüyor ne de bir sonraki bölüm için heyecan duymak gereki-

yor. Şu kadarcık bir zevk için dahi sabır lazımken köklü bir sanatı uygulamak için daha azını bekleyemeyiz. Kaldı ki yazının başına oturup yazma eylemini gerçekleştirmek için bile sabretmek ve adım adım ilerlemek zorundayız.

Yazılacak konuyu beklemek zorunda kaldığımız gibi onun bir süre de zihninizde şekillenmesini beklemek zorundayız. Nadir durumlarda akla geldiği gibi yazıldığı da olur ama dediğim gibi bu, nadirattandır. İş hızlandırmak için yapabileceğimiz pek bir şey yoktur. Belki hemen yazının başına geçip birtakım denemeler yapılabilir ama hayal gücünüz hazır değilse sizi en iyi ihtimalle yazının ortasında yalnız başınıza bırakacaktır.

Yazdık diyelim. Bu sefer de bir okur gibi metnimizi sürekli okumamız gerekir. "Everything goes" kuralı geçerli olmaz sürecimizde. Yorulsak da canımız istemese de adanmışlıkla işimizi yapmak zorundayız. Çünkü ellerimizle şekillendirdiğimiz eser, kapalı çekmecelerde kalmayacak; görkemli bir kuş gibi herkesin göreceği bir semada süzülecek. Her tür kusurdan onu arındırmak için sabra ihtiyacımız var.

**Edebiyatın
ağrısını
duyduğunuzda
durup düşünün.
Aklınız evet
diyorsa bir de
kalbinize kulak
verin.**

İkinci Fedakârlık: Disiplin

Disiplin elbette her işte gerekli ama yazmak için başka bir zorlayıcılığı vardır. Zaman içerisinde itirafımız şu olur: “Yazmak zor.” Eğer gelişigüzel yazacaksak ve bu alandaki rol modellerimiz orta hâlli yazarlarsa o zaman biz de en az onlar kadar iyi yazıyoruzdur. Ama “*Yaptığımız (işinizi) güzel yapın; Allah (işini) güzel yapanları sever,*” (Bakara, 2/195) düsturunun bir hayat felsefesi olarak kabul edersek o zaman “öylesine” yazma eylemini benimseyemeyiz. Üstelik kurmaca yazmanın zor olduğunu süreç içerisinde daha çok idrak ederiz.

İzlememiz gereken yol bellidir: Bir yandan nitelikli okumalar yapmak diğer yandan yazma eylemini hep hayatımızda tutmak. Yolun birinci kısmından belki süreç içerisinde bazen vazgeçebiliriz ama ikinci kısmını ömür boyu benimsemek zorundayız. Ama işin ilginç yanı şudur ki iyi eserlerle tanıştıkça ve kurmaca yazmanın inceliklerini öğrendikçe yazı başına geçmekten daha çok çekinmeye başlarız. Bu kısımda pes eden bazı öğrencilerim her zaman olmuştur.

Her zorluğa rağmen yazmaktan vazgeçmeyiz yine de çünkü güzel bir konuyu bulmanın, onu layıkıyla işlemenin ve iyi bir kurguyla yazıp bitirmenin yaşattığı mutluluğu tadınca bütün zorlukları unuturuz. Böyle bir duygu insanlara verilmemiş olsaydı belki de hiçbir kadın anneliği göze alamazdı.

Kendimize bir yazı disiplini oluşturmak zorundayız. Bunun için her şeyden önce şunu keşfetmelerini söylerim öğrencilerime: Günün

hangi vakitlerinde yazmaktan keyif aldığımızı bulun. Tabii bu zaman dilimlerine gece de dâhildir çünkü her birimizin hayal mekanizması birbirinden farklı saatlerde etkin olur. Bu vakitleri kaçırmamak gerekir. En azından yazının başlangıcını o saatlerde yapmak verimlidir.

Disiplin, bize pes etmemeyi de öğretir. Özellikle yazdıklarımızı dergilere ya da yayınevlerine gönderdiğimizde yayımlanmama kararı karşısında dağılmadan tekrar ayağa kalkmasını bilmeliyiz. Dünyaca ünlü birçok yazarın reddedilme macerasıyla doludur edebiyat tarihi. James Joyce’un *Ulysses* serüvenini unutmayalım. Eğer iyi bir metinse kaleme aldığımız, onun bir şekilde yolu açılacaktır fakat bizim istediğimiz anda değil, kâinattaki her şeyde olduğu gibi onun da vakti geldiğinde gerçekleşecektir bu.

Ve elbette en önemlisi, bir yazı rutini geliştirmemizi sağlamalı disiplin. Yazmanın zorlu taraflarını bildiğimiz için ondan kaçmak için her tür yolu deneriz. Bazen bilinçli bazen de bilinçsiz bir şekilde. Ya her gün belli bir sayfa veya cümle sayısını hedeflemeli ya da düzenli olarak dergilere yazı göndermeli. Sonuçta her birimiz, yazmak için itici bir güce ihtiyaç duyarız.

Üçüncü Fedakârlık: Tevazu

Bir erdem olsa da tevazu, yazma bağlamında kullanılınca bir fedakârlığa dönüşüyor. Çünkü yaptığımız iş, nefsimizi çokça şımartmaya yarar. Oysa hakkımız şımarıp böbürlenmek değil, samanyolu kadar görkemli bir topluluğun karşısında mütevazı olmaktır. Bunun için en iyi ilaç,

büyük yazarları okumaktır. Tarih boyunca öyle güzel eserler yazılmış ki insanın o eserler karşısında saygısı artar.

Belki de iyi bir metin yazınca ve birileri bizi övünce evet, hak ettik bunu diye düşünebiliriz ama ötesi yoktur bu davranışın. Bir kez yanlış bir kapı aralanmaya görsün, ilk fırsatta o sonuna kadar açılacaktır. Ve bundan en çok sanatımız zarar görecektir çünkü pek bilinmese de her yazarın birçok duygusu kelimelerine yüklenerek okurlara ulaşır. Kalbindekiler kelimeleriyle görünür hâle gelir. Her yazarda hissettiğimiz duygu farklılığının sebebi budur.

Biliyoruz ki tevazuyla eğilen baş, onurla yükseltilir. Biz yeter ki edebimizi ve saygımızı koruyalım; bizim için vekil olan varlık, her alanda yanımızdadır. O'na güvenen de asla hayal kırıklığına uğramaz ve yalnız bırakılmaz.

Nefisimizi veya egomuzu besleyen her iş, birçok tehlikeyle de doludur. Sanırım bu yolun en büyük iki tehlikesi var:

Birinci Tehlike: Kibir

Tevazu konusunu ciddiye almazsak düşeceğimiz tuzağın adıdır kibir. Azıcık övgü, azıcık alkış bazen yeter insanın ayartılması için. Hele bir de tohumları zaman içerisinde atılmışsa...

Yüz hatları aşağıya çekilen, kelimelerini kullanmaktan erinen, cevap vermeye tenezzül etmeyen, bakışlarıyla karşısındakini küçültmeye çalışan ve şikâyet edecek şeyler bulabilen bir yazar tipiyle karşılaşmayanımız yoktur. Gerçek hâline bakarız yazarın, bir

de yazdıklarına. Kelimelerinin kendi üzerlerinde hiçbir tesiri olmadığını görünce kafamız karışır ve soğuruz o yazardan. Senelerce hayranlık duyduğumuz bir insan, gözümüzün önünde kendisini tuzla buz eder. Onlar artık kibrin yeryüzünde yürüyen abideleridir. Onlar için yapılabilecek pek bir şey kalmaz. Üzülebilirsiniz her biri adına ve içinizden gelirse dua edebilirsiniz çünkü geçtikleri vadi, türlü tehlike ve tuzakla doludur. Karşı koymamışlardır; insanlar sonuçta. Bir de onlar gibi olmak tehlikesinin her birimiz için ölünceye kadar geçerli olduğunu unutmamalıyız...

İkinci Tehlike: Narkissos Kompleksi

Narkissos'un hikâyesini bilmeyenimiz yoktur. Ben bu hikâyeyi edebiyata uyarladım. Çünkü yazma macerasının tuhaf bir tehlikesi de eserimize duyduğumuz aşırı hayranlık olabilir. Okuyanların da övgüleri eklenince onu o kadar beğeniriz ki kendimizi büyüünden kurtaramayız. Esere bakıp durdukça zaman geçer ve biz o arada tek satır yazmamış oluruz.

Kendi hayranlığımız yetmez, isteriz ki herkes de böyle hissetsin, herkes onun hakkında konuşsun. Artık bütün dünyamız o olduğundan kiminle karşılaşsak bir şekilde lafı oraya getiririz ama bunu başaramadığımızda hırçınlaşırız. Ve sonunda bir ses şöyle fısıldar bize: "Senin ne kadar büyük bir sanatçı olduğunu görmüyorlar." Hırçın yazar ve şairlerin dünyaya fırlatıldıkları yerdir bu nokta. Yazdıklarına hayran ola o sulara bir gün düşeceklerini bilmezler.

Her yol gibi yazma yolu da birtakım ayartıcılarla doludur. Görünür olmayı sağlayan yollarda tehlikeler elbette biraz daha fazladır ama selamete çıkanlar da azımsanmayacak kadar çoktur. Biz onların izinde yürümeye gayret edelim ve kelimelerimizi hem yaralarımızı iyileştirmek için hem de en azından kendimize bir umut ve merhamet kazandırmak için kullanalım.

Bu yolda yürürken iki şeyi asla kaybetmemeye gayret edelim: Heyecanımızı ve acemilik duygumuzu. Heyecan duyulmayan her iş her ilişki her niyet ölmeye mahkûmdur. Serüvenimin yirminci yılına gelmişken heyecanımın ilk günkü gibi olduğunu hissediyorum. Bu duygum kaybolunca her şeyi bırakacağıma dair kendimle bir anlaşmam var. Ben heyecan duymazsam karşımdaki öğrencim de duymayacak; denklem bu kadar basit.

Acemilikse en güzeli. "Oldum!" diyen, "olmamış"tır aslında. Edebiyatın uçsuz bucaksız toprakları vardır. Oraları görmeden göçüp gitmemeli bu dünyadan. Daha farklı ne yazabilirim düşüncesi, acemiliğe duyulan sevgiden kaynaklanır. Hep ilk kez yazıyor, ilk kez hayal ediyormuşuz gibi davranmak, hayal gücümüzü besler. Hayal gücü yaşayan yazarlardır hiç ölmeyecek eserleri kaleme alabilecekler.

Edebiyatın çağrısını duyduğunuzda durup düşünün. Aklınız evet diyorsa bir de kalbinize kulak verin. Hızlanmışsa atışları, o zaman korkmadan yola çıkın.

SECCADE

Belkis İbrahimhakkıoğlu'na ithaftır...

Küçük halıları yıkama zamanım gelmişti. Yollukları. Övünmek gibi olmasın ama dokuz kilo çamaşır alma kapasitesine sahip makinemi küçük yolluklarla doldurdum. Makinada biraz boş bir yer kalmıştı. Ona neyi sığıştırabilirim diye düşündüğümde çoktan yıkanmamış, artık yıkanma zamanı gelmiş seccademizi de makinenin arasına öylesine sıkıştırıyım dedim. Dokuz kiloluk hacmi dolmuştu makinenin ve kapağını kapattım. Sıvı deterjan ve yumuşatıcı da ekledim makineye. Makineyi çalıştırdım. İkinci vaktine erdik. Gölgeleer uzamaya başlamıştı. Dışarıda serçeler çalılıklarda çoktan zikre durmuşlardı. Geniş bir soluk alış gibiydi vakit. Kısa süre sonra da ikinci okundu. Annem namaz kılmak için seccadeyi sorduğunda, onu çamaşır makinesine attığımı söyledim. Bana çok kızdı. Seccade amaşır makinesine atılır mıydı? Ayak basılan normal halıcıklarla, küçük yolluklarla, alnın sürüldüğü seccade nasıl bir tutulurdu? O annesinden öyle görmemişti. Seccade yıkanacağı vakit besmeleler eşliğinde ele alınır, elin şefkatiyle deterjansız yıkanırdı. Suyu kanalizasyona akıtılmaz, bir şekilde evde yetiştirilen çiçeklere, hele de evde gül de bulundurulduğundan gülün toprağına akıtılırdı. Bu bilgiyi aldığım zaman sanki köpüklü makinenin döndüğü her seferde seccademde kıyamlarımın, rükûlarımın, secdelelerimin, dualarımın da halıcıkların kiriyle akıp gittiğine inanmıştım. Ömrümde bir daha seccademi çamaşır makinesinde yıkamadım.

KÖPEĞİ EZMEMEK İÇİN ORDUNUN DEĞİŞTİRDİĞİ YÖN

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sas.), on bin kişilik ordusuyla Mekke'yi fethetmeye gidiyordu. Yolda, yavrularının üzerine kapanmış bir dişi köpek gördü. Minik yavrular, annelerinden süt emiyorlardı. Zavallı köpeğin yerinden kıpırdayacak hâli yoktu. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sas.), köpeğin ezilmesinden endişe duydu. Cuayl b. Suraka adlı sahabeyi yanına çağırarak “Köpeğin önünde dur! Ona ve yavrularına kimse ilişmesin.” dedi. Emir hemen yerine getirildi, ordunun yolu köpeklerle zarar vermeyecek kadar yana kaydırıldı.

AĞAÇLARIN TAÇ UTANGAÇLIĞI

Ormanlık alanlarda gezdiğimizde ağaçların taçlarının birbirine karışmadığını ve bir boşluk oluşturduğunu görürüz. Gökyüzünün dallarda zikzaklarını andıran bu durum “ağaçların taç utangaçlığı” olarak adlandırılır. Bilimsel araştırmalar ağaçların elbette canlı olduklarını, acıyı hissedebildiğini, hafızalarının olduğunu göstermektedir. Meyve vermeyen ağaca bir balta ile yaklaşip onu korkutmanın sonraki senelerde meyve getirmesi bilinir. Ağaçlar da insanlar gibi korkarlar. Hele de pandemi döneminde sosyal mesafe, kişisel mesafe önem arz etmişken sosyal varlıklar olan ağaçların birbirlerinin kişisel alanlarına duydukları saygı ve birbirlerine gösterdikleri taç utangaçlığı (crown shyness) olarak adlandırılan nezaket daha da önem kazanmıştır. Taç utangaçlığı okaliptüs, sıtka ladini, Japon karaçamı, lodgepole çamı, siyah mangrov, karaağaç gibi bazı yüksek ağaç türlerinin en tepesinde bulunan dallarının birbirlerine değmekten kaçınmasına denilmektedir. Bu ağaçlar fotosentez için gerekli güneşin ağaçlara, ağacın gövdesine ve köküne inebilmesi için de taç utangaçlığı gösterirler, şayet hastalıkları varsa ya da böcek yayılımı söz konusuysa onun diğer ağaçlara geçmesini engellemek için de bu utangaçlığı gösterirler.

KARINCA HAKKI

“Birçok beldeyi gezen Bayezid-i Bestami Hazretlerinin, bir defasında konaklamak üzere bulunduğu yerde heybesine karıncalar dolmuştur. Yoluna devam edip başka bir beldeye uğradığında heybesinde karıncaların olduğunu fark eder. Bu hâle üzülür ve bu karıncaları önceden konaklamış olduğu yere ulaştırmak için hazırlıklara başlar. Bu defa yanındakilerin, “Efendi Hazretleri, karıncalara burada da mekân vardır.” diye yoğun ısrarlarına rağmen, uzun yolu tekrar geri dönerek karıncaları önceki konakladığı yere bırakır. Bu hatıra, bizlere günümüzde insanların ve diğer canlıların haklarının ve hukuklarının ne denli önemli olduğunu hatırlattı. Gıdaların kıymetinin bilinmeyip çöpe atıldığı günümüzde Bayezid-i Bestami’nin inceliğine ne kadar ihtiyaç duyduğumuzu görmek gerekir. Bu, haksız yere bir insanı öldürmenin, bütün insanlığı öldürmek gibi olduğunu bilen bir insanın, hakka ve hukuka dikkat etmesi gerektiğini bilmemizin ve hayatımızı ona göre tanzim etmemizin zarureti gösteriyor.”*

* Raşit Yücel aktarımı

HÜZÜN KUŞU

CANAN OLPAK KOÇ

*Ki zeminde her şükûfe sanki hüsnünün meâlidir
Ne söylesem ne yazsam hepsi aşkımın melâlidir
Yaşar Nezihe*

Ahmet Haşim -poetikasında da söylediği gibi- aklımızdan ziyade ruhlarımıza hitap eden “O Belde” şiirinde, meşhur “Melali anlamayan nesle aşına değiliz” dizesinden hemen önce “Ne de âlâm-i fikre bir mersâ / Olan bu mâi deniz” der. Yani fikir âlemlerine liman olan bu mavi deniz... Karaya ait olduğunu sandığımız liman, hayaller söz konusu olduğunda şairin kabulünde denizden tarafa geçiyor ve Ahmet Haşim, -sonraları Bachelard’ın *Su ve Düşler* kitabında tespit edeceği üzere- deniz kenarlarının manzaraya bakanda bir gün düşünüyü uyandıracığını söylüyor. Burada bir şey daha var: Denizle melalin buluşması.

Şüphesiz Ahmet Haşim, “O Belde”-deki muhatabının; verdiği uzun saç ayrıntısıyla, “Sana yalnız bir ince tâze kadın” dizesiyle bir kadın olduğunu işaret ediyor. Mavi akşamda eteklerine denizi alıp ruhlara uyku sakinliğini döken o ilham perisi kadının kim olduğunu merak etmekse edebiyat tarihçilerinin işi. Belki gerçekten çocukluğunda kaybettiği annesidir o kadın, belki “Hepsinin gözlerinde hüznün” olan “hemşire yahut yâr”dır. Belki de hicretimizle başlamış yeryüzündeki müebbet mahkûmiyetimizde, bilinçaltında dingin gölgelerini hayal edebileceğimiz cennet kızlarıdır. Öte yandan denizle hüznün buluşması “O Belde”ye mitolojik bir derinlik de kazandırıyor. “Sadece meçhul ve muhayyel bir kadın değil” diyoruz bu yüzden; “Ahmet Haşim’e böyle

güzel bir şiirin ilhamını veren ikinci bir peri var ki belki de asıl peri odur: Deniz kenarlarının hüznü kuşu, butimar kuşu.” Daha en baştan vazgeçmeye talip olmuş hüznü bakışlar...

Butimar, kaynağını İran mitolojisinden alan efsanevi bir kuş. İnânışa göre deniz kenarında yaşayan butimar, su ihtiyacını deniz suyuyla karşılar. Gelgelelim denize öyle bir tutkuyla bağlıdır ki denizin bir gün kuruyacağından korkar ve bu korku yüzünden su içmez. Nihayetinde de susuzluktan ölür. Tutkuyla bağlılığı anlatmak için ne de güzel bir metafor değil mi? Her şeyinle sevdiğine bağlısın, onun eşsizliğine bütün gözlerden daha çok vâkıfsın. Fakat dokunmaya bile korktuğundan onun hasretiyle yanıp kül oluyorsun. Tam da divan şairlerinin âşık-sevgili ilişkisini özetleyecek bir metafor, aşka âşık olmanın temsili. Gördüğün tüm yüzlerde sevgiliyi bulmanın değil, sadece sevgiliyi görmenin ifadesi. Böyleyken melale aşına saydığımız devirlerin şiirinde; kebuter, simurg, hüthüt gibi başka kuşlar kendilerine bolca yer bulurken butimara, birkaç değini dışında rastlamamamız ilginç. O hâlde bu yazımızda divan şairinin butimar ekseninde düşünmediği hüznü nasıl ele aldığına, hangi varlıklara yakıştırdığına bakalım.

Divan şiirinin erken dönem şairlerinden Ahmedî; “Kimdür ki kanlu gömleği gördükde hüzn-ile / Yakûb n’oldu Yûsuf-ı Kencâna arz ide”

diyor. Görüyoruz ki Ahmedî hüznü, en sevdiği oğlunun kanlı gömleğini koklayıp hasret gidermeye çalışan Hz. Yakup’a yakıştırmış. İşin içine evlat acısı girdiğinde hissedilen duygunun şiddetinin, hüznünden ziyade acıya yakın olacağı muhakkak. Hüznün Hz. Yakup’ta temsil bulması da bundan olmalı: Acısını, isyan sınırlarına dâhil olmamak için samimi bir hüznle yaşamak. Baki de bir beytinde Ahmedî’nin yolundan gidiyor ve hüznü Hz. Yakup’u buluşturuyor: “Ya’kûb-sıfat Bâkîyi ol Yûsuf-ı sâni / Hüzn içre komaz kıssayı ihvâne tuyurma” Şair kendisini Yakup’a, ayrı düştüğü sevgilisini Hz. Yusuf’a benzetiyor ve hikâyeyi dostlara duyurmaya gerek olmadığını söyleyip kendisinin Yusuf’unun onu hüzn içinde bırakmayacağını umut ediyor. Ama bunu diyerek o hikâyeyi çağlar sonrasında bizlere duyurmuş oluyor. Aynı Baki şu beyitte hüznü, bülbül ile birlikte düşünüyor: “Hüsn ile sana öykünemez çün gül-i ra’nâ / Hüzn ile bana beñzeyemez bülbül-i şeydâ” Baki, gülle sevgiliyi karşılaştırıyor ve gülün güzellik yönüyle sevgiliye öykünemeyeceği iddiasında bulunuyor. Âşığın payınaysa bülbül düşünüyor: O aşkının delisi bülbül de hüzn yönüyle âşıkla yarışamaz.

Beyanî’nin beyanında hüzn, doğrudan gönlün sermayesidir: “Derd-i ‘aşkunla gönül hüzn ü melâlin arturur / Hâce-i dükkân-ı gamdur re’s-i mâlin arturur” Beyanî gönlü, gam dükkânının tüccarı kabul ediyor ve

Hüzün, kaybetmeyi kabullenip mücadelen vazgeçen ve işlemediğı suçların cezasını çöllere düşerek kendine yükleyen o mağrur âşık kadar kime yakışır?

gönül, aşk derdiyle hüznü ve melali artırıp malının sermayesine sermaye ekliyor. Tabii bunun sadece alış yapıp satışla ilgilenmeyen bir ticaret olduğunu anlıyoruz. Kaybettike kazanan, sevgiliden uzak kaldıkça aşka yaklaşan bir paradoks var ortada. Gam dükkânı tüccarlığına soyunanların da sermayeyi daha çok arttırabilmek adına daha çok aşk derdi çekmesi gerekiyor. Beyani şu beytinde de âşığın gönlünü hüznle buluşturuyor: “Gönül âyînesin sâf u mücellâ etmeyen her dem / Senün ey ‘âşık-ı mihnet-zede hüzn ü melâ-lündür” Âşığa sesleniyor şair; gam ve kedere uğramış âşığın gönül aynasının saf ve parlak olmamasını hüznü ve melale bağıyor. Herhâlde hiçbir âşık da ruhun o mücellâ hâlini, o dinginliği arzulamayacaktır. Emri de hüznü âşığın gönlüne yakıştıranlardan. “Makâm-ı rûşen ü câ-yı safâ idi dil ü eşm / Birisi külbe-hüzn oldu biri beyt-i hazen” Şair, aşk derdine düşmeden önce gönlünün ve gözü-nün safa mekânı ve aydınlık makamı olduğunu söylüyor. Şimdiyse gönül bir hüzn kulübesine dönmüştür artık gözse keder ve tasa evi olmuştur.

Hamdullah Hamdi hüznü doğrudan şairliğin bir parçası sayıyor: “Dîvâ-ne olma şi’rünü dîvân u defter it / Ey Hamdî gerçi kıldı seni târumâr hüzn” Bu beytin, divan şiirinde otobiyografik değinilerin sınırlılığını göz önünde bulundurduğumuzda ve bir gazelde yer almasına karşın, şairin kendi kendisiyle hesaplaşması yönüyle çok güzel bir örnek olduğunu anlıyoruz. Âşık yahut başka kimliklerinden sıyrılarak doğrudan kendisine sesleniyor şair ve “Deli olma Hamdi!” diyor, “Hüzün seni tarumar etmiş olsa da otur, şiirlerini divan ve defter şeklinde bir araya topla.” Hamdi’nin hüznü şairlikle

buluşturduğu tespitini yaparken biraz peşin hükümde mi bulunduk acaba? Çünkü şair, şiirlerini defter yahut divan hâlinde toplamak zamanının geldiğini, o hüznü hâli bırakmak gerektiğini söylüyor gibi. Belki de yaşının kemale erdiğini idrak edip şairane bir hüznle yeni şiirler yazmaktansa o güne dek yazdıklarını bir araya getirmesi gerektiğini anlamış durumda Hamdi. Şeref Hanım da çağdaşı Leyla Hanım’ın vefatının ardından düştüğü tarihte Leyla Hanım’ın şairliğini, hüznü ile birlikte düşünür: “Hazret-i Leylâ Hanım göçdi virür elbet Şeref / Hüznü tab’-ı şâ’irâna nazm-ı mevzû-na halel”

Görüyoruz ki divan şairleri şiirlerinde hüznü Hz. Yakup, bülbül, âşığın gönlü, şairin ruhu gibi başka mevhûm ve kavramlar etrafında ele almışlar. “Peki, butimar kuşu neden yok?” diyemeyiz elbette. Dersek melal devirlerinin şiir ustaları pekâlâ şu cevabı verecektir: Biz hayata gözlerimizi bu şiir geleneğinin içinde açıp yediğimizden içtiğimize o şiiri katık bellemişken sen popüler kültürle yaygınlaşmış bir metafor dan hareketle bize akıl mı vermeye çalışıyorsun? Böylesi ihtimali bir karşılaşmada duyacağımız o ihtimali cevapta divan şairleri şüphesiz haklı olacaklardır. Zira bir hüznün tam orta yerinde yaşıyorlardır zaten ve o ruh hâlini anlatmaya butimar kuşuna gelene dek nice metafor bulacaklardır. Hiç olmazsa Mecnun, hüznü ete kemiğe bürümeye tek başına yetecektir. Hüzün, kaybetmeyi kabullenip mücadelen vazgeçen ve işlemediğı suçların cezasını çöllere düşerek kendine yükleyen o mağrur âşık kadar kime yakışır? Allah aşkına!

BASILARI ÖDÜNÇ SEVER

Ali Birinci'den duydum: Ödünç kitap verenin bir elini, ödünç aldığı kitabı geri verenin iki elini kesmeli... Türkiye'nin sayılı tarihçilerinden ve nadir kitap kurtlarından Ali Birinci'den ödünç kitap alamazsınız, o ödünç alır mı bilmiyorum.

Ödünç verdiğim kitapların yekûnu bir kütüphane tutar. Bunlardan pek azı yıllar sonra ısrarım sonucu geri dönmüş, geri kalanını unutmak için aynı kitapları tekrar satın almışımdır. Uzun ve acı bir tecrübe hikâyesidir bu. Herkesi kendim gibi bildiğimden olacak, ben ödünç kitap almışsam okuma sıramda önceliğim o kitap olur; hemen okur, aldığım gibi, kitabı yıpratmadan, bazen Nasrettin Hoca'nın kazanının doğurması hesabı yanında başka bir hediye de kitapla iade ederdim. Ancak benden ödünç alınan kitapları bir defa ister ikincisinde yüzüm kızarır isteyemem, gider aynı kitabı alır üzerine bir bardak su içerim. Hakkım helal olsun mu? Olsun diyorum da lafzen diyorum, kalbime bu hususta söz geçirmeye zorlanıyorum.

Kütüphanesinin tamamı ödünç kitaplardan oluşan bir kitap kurdu var mıdır, sanmam. Kitaplığının tamamı ödünç kitaplardan oluşanlar vardır belki ancak bunlar kitap kurdu sayılmazlar. Bunlar için kitap üzerine yatmaktan, el koymaktan, kitap kurdu argosuyla "kamulaştırmaktan" zevk alan bir nevi kitap haydutları desem yerinde olacaktır.

Uzun ve acı tecrübe dedim de aklıma geldi, yüksek lisans veya doktora tezi için kitap ödünç alanların emekli profesör oldukları hâlde kitaplarımı iade etmediklerine kütüphanem şahittir. Pek çok kişi eşi dostu, oğlu kızı için kütüphanemden kitap istemiş, getirmeye söz verdiği hâlde iade etmemiştir. Hatta, evime misafir gelip kütüphanemden kitap seçip bunları alıyorum diye emrivaki yapan densizler bile olmuştur. Artık kitap ödünç vermiyorum. Kırmadığım, ödünç kitap vermiyorum diyemediğim arkadaşlarıma aynı kitabı kitapçıdan alıp hediye ettiğim de olmuştur. Ödünç kitap vermediğim gibi mümkün merteye ödünç kitap almamaya çalışıyorum. Kütüphanemde ödünç kitap bulunması beni öylesine rahatsız ediyor ki evde yabancı biri var hissine kapılıyor, ödünç kitap almışsam onu mümkün olan en kısa sürede okuyup sahibine teslim ediyorum. Bazen ödünç kitap aldığımda o anda, kitabın sahibine buna el koyabilir miyim dediğim de olmuyor değil. Bu teklifi kitap sahibinin kitap ilgisini, kitaplarla ve benimle hukukunu gözeterek yapıyorum.

Ödünç kitap vermek sadece kitabınızı ödünç vermekten de ibaret değil ayrıca. Diyelim birisi sizden ödünç kitap istedi, getirmeye söz verdiniz. O kitabı kütüphanenizde arayıp bulacaksınız, o kişiyi arayacaksınız, kitabının hazır olduğunu söyleyeceksiniz, onunla buluşmak için yol gideceksiniz, o kişiyi bek-

leyecek, kitabı vereceksiniz... Kitap ödünç vermek için harcadığınız zaman bir yana, o kitap sizden ayrı kaldığı sürece arada bir aklınıza gelecek, süresi içerisinde kitabınız gelmeyecek, zihninizi meşgul edeceksiniz. Diyelim kitabınız geldi, kulağı bükülmüş, satırları çizilmiş, kenarına notlar alınmış, bir nevi savaştan çıkmış gibi gelirse vay sizin hâlinize! Kitabı kütüphanenize koymaya içiniz elvermeyecek, Allah muhafaza, kıymet bilmez ödünç kitap alıcının ellerinin odun olmasına dua, affedersiniz beddua bile edebileceksiniz. Yine de beddua etmeyin, dilimin ucuna geldiği olmuştur ancak sadece yazık demişimdir, ödünç verdiğim pek çok kitabın pek azı dönmüş, dönen kitapların da ancak pek azı sağ salim dönebilmiştir.

Ödünç kitap istemeyin lütfen... Bana şu kitabı alır mısın deyin, söz alırım. Helali hoş olsun. Temiz iş. Merakı olmaz. Kaygısı olmaz. Beklemesi olmaz. Ödünç verdiğiniz kişi adına duyacağınız mahcubiyet ve hayal kırıklığı olmaz. Bir kitabınız olur.

Ne zaman kütüphanenizde ödünç kitap buldurmamaya dikkat ederseniz o zaman sahiden kitapsever olursunuz. Benden ödünç çalışmaz...

DEMİR VADİ MASALI

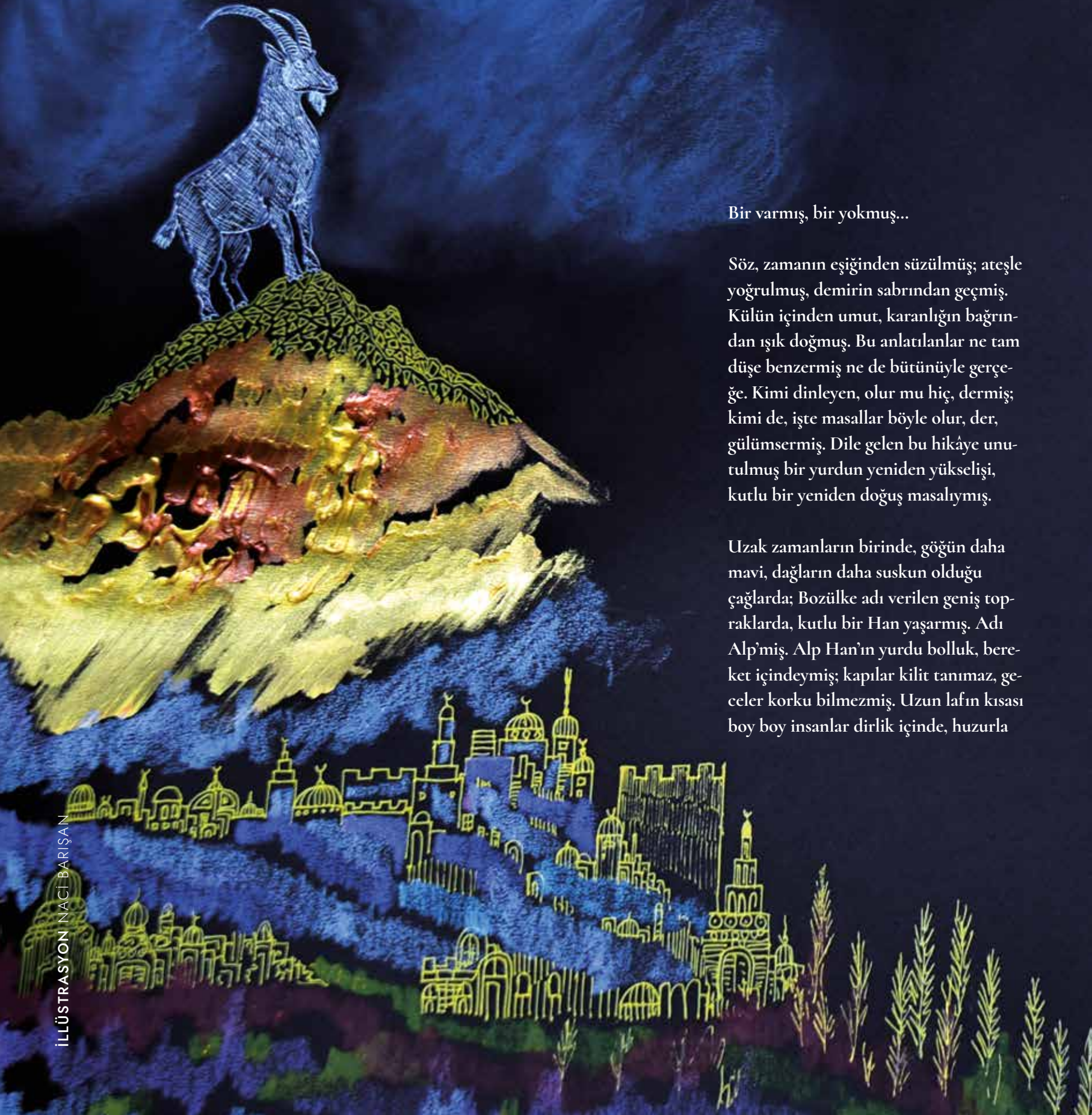
ZEYNEP ONAR

Bir varmış, bir yokmuş...

Söz, zamanın eşiğinden süzölmüş; ateşle yoğrulmuş, demirin sabrından geçmiş. Külün içinden umut, karanlığın bağrından ışık doğmuş. Bu anlatılanlar ne tam düşe benzermiş ne de bütünüyle gerçeğe. Kimi dinleyen, olur mu hiç, dermiş; kimi de, işte masallar böyle olur, der, gülümsermiş. Dile gelen bu hikâye unutulmuş bir yurdun yeniden yükselişi, kutlu bir yeniden doğuş masalıymış.

Uzak zamanların birinde, göğün daha mavi, dağların daha suskun olduğu çağlarda; Bozölke adı verilen geniş topraklarda, kutlu bir Han yaşamış. Adı Alp'miş. Alp Han'ın yurdu bolluk, bereket içindeymiş; kapılar kilit tanımaz, geceler korku bilmezmiş. Uzun lafın kısası boy boy insanlar dirlik içinde, huzurla

yaşarmış. Ne var ki bir gün bu düzen bozulmuş. Talih yön değiştirmiş. Bereketli Bozülke'nin üzerine kara bir yazgı çökmüş. Bir sabah ufukta düşmanın ayak sesleri duyulmuş. Uzak diyarlardan gelen düşmanlar, gözleri açgözlülükle kararmış hâlde bu bereketli yurda saldırmış. Kılıçların şakırtısı, kuş seslerinin yerini almış, at nalının gürültüsü ovayı titretiyormuş. Bir zamanlar kilit tanımayan kapılar kırılmış, korku hiç uğramadığı evlere misafir olmuş. Geceler karanlığını uzatmış, yıldızlar utancından saklanır olmuş. Huzurla anılan yurt, bir anda küle ve sessizliğe bürünmüş.

Bu büyük yıkımdan yalnızca Alp Han'ın en küçük oğlu, eşi ve bir akrabası sağ çıkabilmiş. Hemen oradan kaçmışlar. Arkalarına bile bakmadan bir zamanlar huzurla andıkları yurtlarını terk etmişler. Günler geceler boyu yürümüşler. Geldikleri bir dağın eteğinde sağa sola bakıp kararlı ama bir o kadar da yorgun sesiyle "Bizi gözlerden saklayacak bir yer olmalı." demiş Alp Han'ın oğlu.

Derken dağların eteklerinde yabani keçiler görünmüş. Bunu bir işaret olarak düşünüp onların izini takip etmişler. Keçiler, sanki görünmez bir el tarafından yönlendirilmişçesine ilerliyormuş. Atalarından, dedelerinden işittiklerine göre keçiler, insanın unuttuğu yolları bilir, korkunun giremediği yerlerden geçermiş. Ve nihayet, göğe uzanan kara dağın bağrında saklı dar geçide vardıklarında, keçiler

bir an durmuş. Sonra geldikleri yöne dönüp sessizce gözden kaybolmuşlar.

O geçidi aşınca karşılarına, görenin gözlerine inanmadığı cennet gibi bir yer çıkmış. Irmakların şarkı söylediği, pınarların gülümsediği, çayırların diz boyu uzandığı, ağaçların meyveyle dolu olduğu gizli bir vadiymiş burası. Alp Han'ın oğlu ve gelini bu saklı cenneti buldukları için hemen diz çöküp Yaradan'a şükretmiş. Burası bizi koruyup kollar deyip orada yaşamaya başlamışlar. Çocukları, torunları, onların torunları derken kalabalık kocaman bir millet olmuşlar. Siz deyin üç yüz yıl ben diyeyim dört yüz yıl sonra artık bu yere sığamaz olmuşlar. Bir zamanlar geniş bir vadiyken zaman geçtikçe dar bir kafese dönüşmüş burası. Ve buradan çıkmaya karar vermişler. Ama dört tarafı göğe uzanan dağlarla çevrili bu yurttan çıkmak sanıldığı kadar kolay değilmiş. Çünkü bir sorun varmış. Geldikleri dar geçidin yerini bilen kimse yokmuş.

Günler aylar hatta yıllar boyunca buradan çıkmanın yollarını aramışlar. Yaşlılar toplanıp eskinin izlerini aramış. Gençler dağların etrafını dolaşmış. Kâh iplerle dağlara tırmanmış kâh kayaların arasına bakmışlar ama nafiye. Dağlar susmuş. Ne bir iz ne bir işaret hiçbir şey yokmuş.

İşte tam da o günlerde, saçları karadan ak, sakalı örs dumanı kokan yaşlı bir demirci ortaya çıkmış. Ömrünü ateşle demir arasında geçirmiş bu

adam, dağlara başka türlü bakarmış. Kayalara kulağını dayamış, uzun uzun dinlemiş. Sanki dağın içinde saklanan bir sır varmış da onu çağırıyormuş. Sonra ağır ağır doğrulmuş, gözlerini halka çevirmiş ve şöyle demiş: "Bu dağ sandığınız gibi taş değil. Bu dağ, yüzyıllardır susmuş bir demirdir. Kılıca can veren ateş, ona da söz geçirir. Ateşle konuşursanız, size yol verir."

Bunun üzerine zaman kaybetmeden odunlar yığılmış, kömürler kat kat dizilmiş. Yetmiş ocak birden tutuşturulmuş; yetmiş körük aynı anda, tek bir nefesmişçesine üflenmiş. Ateş yükselmiş, kıvıllık göğe vurmuş. Dağ önce homurdanmış, sonra kızarmış; demir yumuşamış, taş erimiş. Nihayet, bir devenin yüküyle geçebileceği kadar bir yarık açılmış dağın bağrında.

Eski yurtlarına döndüklerinde artık zayıf değil çelik gibilermiş. Yılların sessizliği, yerini gür bir kudrete bırakmış. Unutulmuş acılar hatırlanmış, yarım kalan sözler tamamlanmış; geçmişin hesabı o topraklarda kapanmış.

Dağın bağrından çıktıkları o günü ise zamanın ellerine bırakmamışlar. Ateşin kıvıllığını, demirin kokusunu ve ilk adımı kalplerine kazımışlar.

Ve masal bu ya...

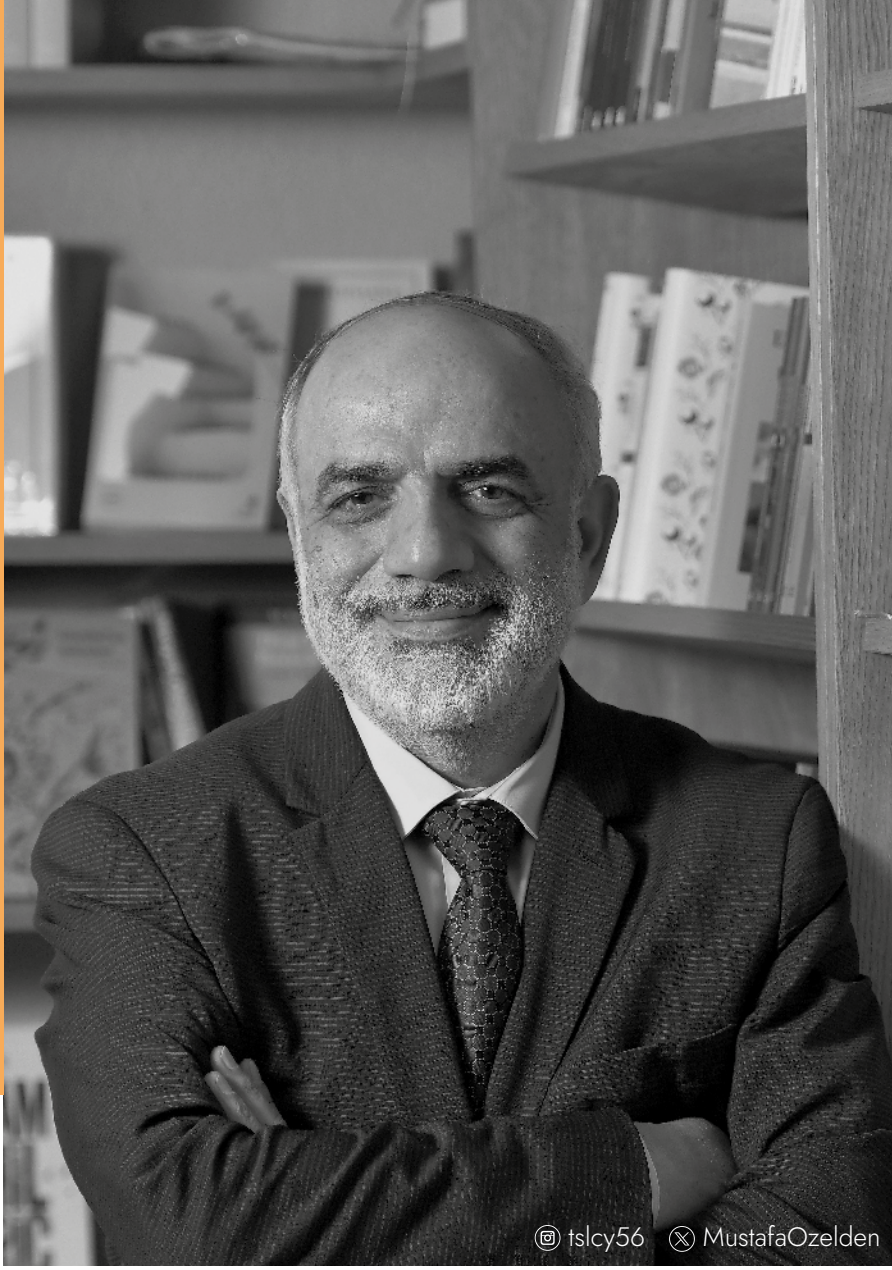
Derler ki ateşle kızaran her demirde, hâlâ o gizli vadinin nefesi varmış.

BİR YAZI BİR İZİ

“Dünyada eş yüzler olduğu gibi eş ruhlar da vardır. Bunlar diğer ruhların kalabalığı arasında mütemadiyen birbirini ararlar...”

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Kıralık Konak* kitabından.

@tsly56 X MustafaOzelden

**“Roman,
hakikatsiz
kalmış bir
dünyanın
yaralarını ifşa
sanatıdır.”**

MUSTAFA ÖZEL

Bizde roman çoğu zaman sadece bir eğlence aracı ya da vakit doldurmanın bir yolu olarak görülüyor, hatta ahlaki sakıncalar barındırdığı düşüncesiyle roman okumaya mesafeli duruluyor. Ancak sizin, romanlar üzerine yaptığınız çözümlemeler romanın yalnızca bireysel hikâyeleri değil iktisadi yapıları, modernleşme süreçlerini, kapitalizmin gelişimini ve hatta medeniyet krizlerini bile anlamak için bir tür “erken uyarı sistemi” olduğunu ortaya koyuyor. Roman neden yalnızca edebî bir tür değil aynı zamanda bir düşünce ve tarih okuma biçimidir?

İnsan kıssalarla, mesellerle, hikâyelerle büyür. Roman da modern kıssadır. Cenneti yeryüzüne indirme iddiasındaki modern insanın ihtişam ve sefaletini sergiler. Bu maddi ihtişam ve manevi sefaleti sadece sosyal bilim diliyle izah yeterli değildir. Edebî kaldıraçlara muhtacız. İnsan

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

hayatın zorluklarını ve ölüm karşısındaki aczini hissettikçe çevresine hükmetmeye başlar. Tabiata, hayvanlara ve diğer insanlara boyun eğdirmek suretiyle aczini telafi ettiğini düşünür. Modernler bu süreci gelişme, ilerleme, hatta olgunlaşma terimleriyle dillendirir. Bunun edebî kurgulardaki karşılığı çok fiyakalıdır: “Bildungsroman”, karakter gelişim öyküsü. Roman bir edebî tür olarak sadece bireyin değil toplumun da “karakter gelişim anlatısı”dır. Gogol’ün yaklaşık iki yüzyıl önce yazdığı *Ölü Canlar*’ı göz önünde tutarak şöyle diyebiliriz: Modern toplum, alçak bireylerin yüksek toplumu; roman ise bu “alçalarak yükselmenin” trajik öyküsüdür. Sosyolojiden psikoloji ve antropolojiye kadar tüm nevezat “lojiler” bu süreci tasvirde fazla kibar kalıyor. Roman, ifsat olmuş bir toplumun bünyesine tutulmuş röntgen cihazıdır. Tüm hastalıkların arazlarını tek tek gösterir. Geleneğe bağlı yaşayanlar için belki biraz sevimsiz ama marazın teşhis ve tedavisi için vazgeçilmezdir.

“Hakikat Kur’an’da, gerçekler romandadır.” tespitiniz çok çarpıcı. Buradan hareketle romandan beklenen “gerçeklik” ile tarihî ya da sosyolojik gerçeklik arasındaki farkı nasıl tanımlarsınız? Roman okuyucusunun bu gerçeklik deneyiminden geçerken yaşadığı zihinsel yolculuğu nasıl görüyorsunuz?

İnsan hem çok bilgili hem çok cahildir. Çok kudretli ama aynı derecede acizdir. Bu paradoksal/trajik durumunu kavramasında insana el uzatan üç cankurtaran din, felsefe ve şiirdir. Roman dediğimiz

modern hikâye de yaşadığımız hayatın şiiridir. Din, nereden geldiğini ve ölünce nereye gideceğini bilemeyecek durumda olan bu “dünyaya fırlatılmış varlığa” hayatın anlamını keşfettirir. Keşifle yetinmeyen zekâlar için felsefe bir anlam icat eder. Şiir ise bütün bu arayışların insanı nasıl yaralayıp acılar içinde bıraktığını dillendirir.

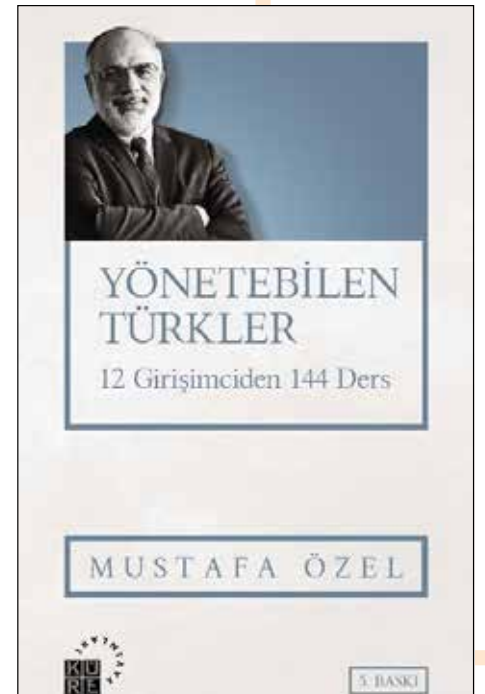
Modern felsefenin geliştirdiği “anlam”, bizi altın çağı (asr-ı saadeti) geçmişte değil gelecekte aramaya yöneltir. Cenneti bir zevküsefa yeri olarak algılamaya yatkın olduğumuzdan, altın çağı fasılasız yiyilip içilen bir sınırsız üretim/tüketim evresi olarak düşleriz. Bu düş(ünce) olmasa, kapitalizm meydana gelmezdi. Bir iktisatçı olarak okumalarım ve kırk yıllık iş hayatı tecrübemle şu kanaate vardım: İktisatçı, kapitalizm dininin rahibidir. Bu rahip, sosyalist etiketiyle kapitalizmi eleştirirken bile, onun temel sapkınlığı olan “sınırsız ekonomik büyümeyi” takdis eder. Şiir ve romanıyla modern edebiyat ise büyük ölçüde bu ruhbanlığın reddidir. En seküler zihinli şair/romancının bile ruhunda Kitap’tan esintiler vardır.

Roman, hakikatsiz kalmış bir dünyanın yaralarını ifşa sanatıdır. Yarayı sarmaz, somut bir çare önermez belki ama hiç değilse marazı doğru teşhis etmemize yarar. Bu bağlamda, tarih ve sosyoloji dâhil hiçbir bilim romanın yerini tutmaz. Roman, aslında İslami literatürde “kıyamet alametleri” olarak bilinen gelişmelerin otopsisidir. Ayet ve hadis-i şeriflerde geçen yetmiş civarında alametin yedisi şunlardır:

1. İlmî ortadan kalkıp cehaletin yerleşmesi.
2. Çobanların zenginleşerek bina yapmakta yarışması.
3. Aynı davayı güden cemaatlerin (çıkar yüzünden?) birbirleriyle savaşması.
4. Ticareti, dürüst olmayan grupların ele geçirmesi.
5. Yönetimde emanetin ehline verilmemesi.
6. Dürüst olmayan zahid ve sufilerin türemesi.
7. Kitapların sayısının artması.

Roman bu süreçlerin kaydı anlamında tarih, değerlendirilmesi anlamındaysa sosyolojidir. Romansız sosyal bilim, tatsız tuzsuz bir film.

Kitaplarınızda “romanbilim” diye yeni bir kavrama rastlıyoruz. Bu kavramla birlikte romancıya, sosyal bilimciye kıyasla epistemolojik bir üstünlük veriyorsunuz ve

“Roman, en hakiki tarihtir.” diyorsunuz. Roman, toplumsal dönüşümleri kayda geçirme biçimi açısından tarih yazımından nasıl ayrılır?

İlk modern roman olduğu üzerinde geniş bir ittifak bulunan *Don Kişot* üzerinden örnek vereyim. Yukarıda işaret ettiğim “sınırsız ekonomik büyüme” modeli, aynı zamanda insanlık tarihinin en adaletsiz gelir bölüşümüne yol açtı. Bugün her bir ulusal sistem içindeki insanların kabaca onda dokuzu gelirin onda birini, onda biri de onda dokuzunu elde ederken; küresel sistem içindeki ülkelerin de onda biri kazancın onda dokuzuna el koymaktadır. Bu adaletsiz sistemin ayak seslerini ilk işiten Don Kişot’tur! Tahsil yıllarımda defalarca okuduğum “çocuklar için hazırlanmış” kısa *Don Kişot* kitapları, “hayatını yeryüzündeki tüm haksızlık ve adaletsizlikleri ortadan

kaldırmaya adanmış” mahzun şövalyeyi gülünçleştirirken, silahtar “hesapçı Sanço”yu çaktırmadan yüceltiyordu: Öyle ya, akıllı insan, hesabını kitabını bilendi! Yarım asır sonra, *Don Kişot*’un tam çevirisini okuduğumda, anlıyorum ki *Don Kişot*’un asıl mesajı hesaplama değil kitapla ilgilidir. Şöyle diyor âdetâ: Akıllı insan hesabını değil Kitap’ını bilendir! Kapitalist çağın ilk romanı, kapitalizmle dinî bir hesaplaşmadır sanki! Bozulmuş bir çağda, hakikati ancak bir deli dile getirebiliyor!

Romanın, iktisadın görünmez büyüsunü bozma gücünden bahsedebilir miyiz? Bu bağlamda roman diliyle ekonomi anlatımında “kâğıt para” metaforu bize neler anlatır?

Başta iktisatçılar olmak üzere çoğu toplum bilimciler kapitalizmi ve modernliği “büyübozumu” ile bir tuta geldiler.

Bunlar, dinlerin büyülediği insanlığı akla ve özgürlüğe kavuşturmuştu. *Faust*, bu modern mitolojiye meydan okudu. Cervantes, kapitalizmin gelişini haber vermişti; Goethe iki asır sonra, kâğıt paranın kanatlandığı sanayi kapitalizminin olgunlaşma hikâyesini yazdı. Kâğıt para sayesinde insanlık gerçek büyü alanına girmişti. Bu para değil, simya idi. Simyacılardan adı metallerden altın yapmalarına ihtiyacımız yoktu artık. İşte bu yüzden, Goethe modern ekonominin sadece şiirini değil en gerçek tarihini yazdı, diyorum. Hem de müstakbel yörüngesini hesaba katarak! “Ruhunu şeytana satan” Faust, kitabın sonunda kendi mezarını kazmakta olduğunu fark edemeyecek kadar kazanç faaliyetlerine gömülmüştür. Goethe’nin ölümünden iki asır sonra bile *Faust II*’nin sayfaları arasında yaşamaya devam ediyoruz... Goethe’nin önemi, edebî kurgusunu dinî ve mitolojik motiflerle bezemesindedir. *Faust*’ta resmedilen Şeytan yahut Mefisto, semavi dinlerden aşına olduğumuz “kovulmuş melek” değildir ama. O, insanı ayartıcı ve aşağı âlemlere düşürücü negatif bir varlık, edebî deyişle bir “anti-hero” idi. Modernlik, şeytanı ilahiyat alanından edebiyat alanına taşıdı ve onu “yaratıcılığın kaynağı olan” bir kahramana dönüştürdü. Baştan çıkarıcı ve düşürücü değil, cennetteki edilgen yaratıcı hareket geçirici, onu insanlığa yükseltici bir kahraman. Modern birey de modern devlet de bu “yaratıcı yükseliş” sürecinin eserleridir. Her ikisi de “içine şeytan girmiş” varlıklardır. Seküler iseniz bunlara “yükselmişler”; dindar iseniz “ecinniler” yahut “çarpılmışlar” dersiniz!

“

Modern toplum, alçak bireylerin yüksek toplumu; roman ise bu “alçalarak yükselmenin” trajik öyküsüdür.

**“Romancılar bir tür kâhin-
dir, hatta keramet ehlidir.”
diyorsunuz. Bu kerametvari
öngörü gücü sizce edebiyatın
doğasından mı kaynaklanıyor,
yoksa kapitalist dönüşümlerin
tekrar eden kalıplarını sezme-
lerinden mi?**

Hepsi birden. Amerikalı romancı Herman Melville, Goethe'den çeyrek asır sonra, kapitalistleşme sürecinin ortaya çıkardığı dinî-felsefi sorunu şeytan figürünü merkeze alarak destanlaştırdı (*Sağlam Adam*). Ünlü sosyolog Zygmunt Bauman'ın “akışkan modernlik” kavramını yüz elli yıl öncesinden haber veren bu Amerikalı şamana göre modernlik, sağlam bir hayat temelinden kopan ve âdeta denizin dalgaları arasında yalpalamakta olan bir gemide, sahnenin Hz. İsa'dan şeytana geçmesidir. Kahramanlarını biteviye birbirleriyle karıştırdığımız bu tuhaf romanda, ilk “sağlam adam” Hz. İsa'yı andırıyor ve İncil'den ayetlerle birbirlerine sadakati (inanıcı) sarsılmış yolcuları merhamete davet ediyor. İsa gibi beyazdır ve krem rengi bir elbise giymiştir. O kadar çabalar ki sonunda takati kesilir ve “uyuyan bir kuzu” gibi merdivene yığılıverir. Romanın yayınlanış tarihi 1857; akılcı kapitalizmin yükselişi karşısında merhamet çağrılarına cevap alamayan İsa artık istirahate çekilmiştir. Gökten inecek İsa'yı ağırlamak için “Yeni bir Kudüs” kurma hayaliyle birkaç asırdır Amerika'ya akmış olan Avrupalı “yolcular” şimdi kimi baş tacı edeceklerdir? İkinci kahramanımız siyaha boyanmış bir beyaz suretindedir. Anlıyoruz ki İsa'dan iblisin eline geçiyor dünya. İman, itimat ve merhamete dair uyarıların yerini, ağzıyla para yakalamak gibi şaklabanlıklar alıyor.

Ödülümüz dua değil paradır artık. Hiçbir tarihî/sosyolojik çalışma, modern gerçekliği bu denli etkili ve hakikatli biçimde dile getiremez.

**Tanpınar'ın Osmanlılarda
“içtimai jeolojinin merkezi
camidir” formülünden Ha-
lide Edip'in Cumhuriyet'te
“mabetten markete kayış”
zorunluluğuna kadar uzanan
çizgiyi günümüze taşırsak:
Sizce bugünün “içtimai jeoloji
merkezi” nedir? Sosyal med-
ya platformlarını yeni “pazar
meydanları” olarak okumak
mümkün müdür?**

Evet, günümüzün *Sinekli Bakkal* semti, ağzı olanın yüzünü gizleyerek her konuda ahkâm kestiği sosyal medya platformlarıdır. Batı geleneği ile irtibatlandırarak olursak, *Faust* ile *Sağlam Adam*'ın karışımı bizim *Sinekli Bakkal*'ımızdır. Modern edebî tarihimizde, “şeytani gerçekliği” en fazla hissedip kavrayan ve romanlarına yansıtan üç klasik romancımız Halid Ziya, Halide Edib ve Tanpınar'dır. Bunların edebî kurgularını iyi inceleysek bugünkü birçok mesele ve tartışmanın özünü öngördüklerini görebiliriz. Siz buna ister kehanet, ister keramet deyin! Halid Ziya, ilk Osmanlı bireyinin zuhurunu yazdı ve onu bizzat kendisine karşı korumayı da bildi (*Mai ve Siyah*, 1897.) Roman boyunca toplumdan kaçan ve (Süleymaniye'de oturduğu hâlde) hiç ezan sesi işitmeyen “toplumsuz ve Tanrı'sız” ilk kurgu bireyimiz Ahmet Cemil, gene de “anne sesi” sayesinde şeytandan korunup intihar etmedi. Çünkü “gerçekçi” romancının yaşadığı toplumda, daha sonra Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* romanında (1950) ses verdiği üzere,

“içtimai jeolojinin merkezi” hâlâ cami idi. Yazar ve kahramanı Tanrı'yı hayatlarına karıştırmıyor gözükseler bile, toplumsal hayat “Tanrı'ya ibadet” etrafında dönüyordu. İkisinin arasında Halide Edib, *Sinekli Bakkal* romanıyla (1936) modernlik ve ulusluğun, “içtimai jeolojinin merkezinin” mabetten markete kaydırılmasını gerektirdiğine işaret etti. Mabetten markete, ibadetten ticarete kaymanın hakkıyla gerçekleşmesi, yani Müslüman Türklerin modern bir ulus olabilmesi için, onları meraklandıran, edilgenlikten kurtaran şeytanın kıymetini bilmeleri lazımdı. Fakat Allah'ı gücendirmeden! Bunun için, Mevlana ve Toynbee üzerinden, âdeta bir “medeniyetler arası ittifak” öneriyordu Halide Edib. Türkiye'nin takriben yüz elli yıllık modern kurmaca tarihinde, maruz kaldığımız dönüşümü temsil etme gücü “soytarının hafız kızı”ndan daha ileri bir edebî kahraman kurgulanabilmiş değildir. Rabia, belki de tüm Müslüman

dünyada, ilk dişi Faust'tur. Modernliği gelenekle, şeytanı Mevlana ile dengeleyen bir Türk Faust!

Son olarak, dinî bakımdan çok önemli bir meseleye parmak basmak istiyoruz: Kumar. Dostoyevski'nin *Kumarbaz* romanında işlediği bu oyunu "kendini kaybetme arzusu" olarak yorumlamanız çok dikkat çekici. Sizce günümüzün dijital bağımlılıkları (borsa uygulamaları, oyunlar, sosyal medya) aynı vertigo mantığını mı sürdürüyor?

İnsanı düşünen hayvan, konuşan hayvan, politik hayvan diye nitelendirmek Batı düşüncesinde çok yaygındır. Fakat insan, düşünüp konuşmadan bile oynamaya düşkündür. *Homo ludens* (oyun oynayan insan), *homo economicus*'tan bile daha gerçekçi bir nitelendirmedir. Hayatın kendisi kısa bir oyun değil mi? Uzmanlar oyunları dört başlık altında

topluyorlar: Yarış oyunları (*agon*). Talih oyunları (*alea*). Taklit/temsil oyunları (*simulation*). Baş dönmesi oyunları (*vertigo*). Dostoyevski'nin *Kumarbaz* romanını (1866) okuyuncaya kadar, ben de birçok insan gibi kumarın bir talih oyunu olduğunu düşünüyordum. Romancı, kumarın bir *vertigo* (baş dönmesi) oyunu olduğunu vurguluyor. Kur'an-ı Kerim'de *kumar* yasağının hep şarap ile beraber anıldığını hatırlayalım lütfen. İkisi de baş döndürüyor!

Roman boyunca, yazarın okura hissettirdiği hakikat şudur: Kazanmak için değil kaybetmek için kumar oynarız! Kaybetmek istediğimiz para değildir. Kendimizi kaybetmek için oynarız. Kazandıkça, kaybetmeye daha elverişli hâle geliriz. Kur'an'daki kumar yasağı ve bunun hep alkol yasağı ile beraber anılması da bu görüşü pekiştiriyor gibidir. Ayık ol! Kendini kaybeden, Rabb'ini bulamaz! Nitekim roman

kahramanımız Aleksey, kumarla kafayı bulmuş gibidir. Bunu sonradan şöyle hatırlıyor: "Kapıldığım girdapta... bütün bunlar bir rüya gibi geçti... Acaba o zamanlar aklımı mı kaçırmıştım? Aslında bir akıl hastanesinde miydim? Belki de hâlâ oradayım, belki de bütün bunlar sadece bana olmuş gibi göründü, belki de hâlâ öyle görünüyor... Beni içine çekip girdabında döndürdükten sonra bir yerlere fırlatıp atan hortumun etkisi altında oturuyorum. Bazen yine o girdaba kapılacağımı, hortumun yaklaştığını, yanımdan geçerken beni içine çekeceğini, düzen ve ölçü duygularımı kaybedip yine dönmeye, dönmeye başlayacağımı sanıyorum."

Borsalardan Bitcoin ve benzeri sanal paralara ve akla hayale gelmedik oyunlara kadar uzanan günümüzün "dijital bağımlılıkları" neredeyse A'dan Z'ye Dostoyevski'nin tasvirine uyuyor. Hepimiz albenili bir anaforda "düzen ve ölçü duygularımızı kaybedip dönmeye, dönmeye dönmeye başlıyoruz." Bu kehanet değilse, nedir öyleyse?

(Not: Kahire'de Ezher Üniversitesi'ne tahsile gidip gelen gençlerimizden herhangi birinin Necip Mahfuz'un romanlarını tercüme etme arzusu taşıdığına şahit olmadım. Hâlbuki, çözmeye çalıştıkları çağdaş fıkıh ve kelam problemlerinin büyük bölümü bu Nobel ödüllü romancının anlatılarında sergileniyor, tartışılıyor. Edebiyata bigâne bir ilahiyat, tıpkı romana duyarsız tarih ve sosyoloji gibi, toplumun değerlerindeki dönüşümleri hakkıyla kavrayamaz!)

Edebiyata bigâne bir ilahiyat, tıpkı romana duyarsız tarih ve sosyoloji gibi, toplumun değerlerindeki dönüşümleri hakkıyla kavrayamaz!

BİR SALKIM ÜZÜM

HATİCE İBİŞ

Baba evindeki son günün. Yıllarca çekip gitmek için fırsat kolladığın bu evden usulünce ayrılıyor olmanın bir parça huzuru diğer tüm huzursuzlukları bastırmaya yetiyor o an. Oda kalabalık. Misafirler buldukları her köşede üçerli beşerli gruplar hâlinde kümelenmiş. Her kümenin derdi farklı. Kiminin oğlu kiminin kızı. Sen başköşedeki sandalyeye oturmuş dakikaları sayıyorsun. Mutfakta bir telaş var. Kapıyı kim tutacak, bahşisi kim alacak yarışındalar. O esnada dış kapı açılıyor. Evi derin bir sessizlik kaplıyor. Kümeler dağılıyor. Hepsi tek bir kümede toplanıyor. Bu kez hepsinin derdi aynı. Gelen baban. Vicdanının yükünü hafifletmek için son bir hamle yapacak. Evin önündeki asmadan kopardığı bir salkım üzümü mahcup bir edayla sana uzatıyor. Varım yoğun bir salkım üzüm, der gibi. O vakitler varı yoğun oydu belki de. Uzaktan izliyorum sizi. Sandalyeden kalkıyorsun. Gelinler gözü yaşlı çıkar baba evinden. Ama senin gözünde bir damla yaş yok. Babanın uzattığı bir salkım üzümün ardından akıttığı yaşlar ikinize de yetiyor. Bir üzüme bakıyorsun bir babana. Bir geçmişe dönüyorsun yüzünü, bir âna.

Aranızdaki makas günden güne açılıyor. Soğuk rüzgârlar esiyor tepenizde. Aynı evin içinde bir uçtan diğer uca savruluyorsunuz günbegün. Sesler hiç olmadığı kadar yükseliyor. Sözler keskinleşiyor. Mesafenin bağrında dokunduğu yeri cayır cayır yakan ısırgan otları büyüyor. Kılıçlar kınında titriyor. Kim daha hızlı çıkarırsa diğerinin boynuna dayayacak. Ölmekle yaşamak arasında tetiktesiniz. Sesine ses, sözüne söz ekliyor her an. Ekledikçe güçleniyor. Ev yalnızca kendi sesiyle dolsun istiyor. Durmadan konuşuyor. Kelimeler üst üste yığılıyor. Nefes alacak yer kalmıyor.

Bir ip var ayağında. Kimsenin görmediği ama senin sürekli ayağına dolanan. İkimiz de biliyoruz kimin bağladığını. Gittiğin yerden geri dönebilesin diye. Yolunu kaybetme-yesin diye. İyi niyetlerinden şüphelen yok. Ama iyi niyetin kurbanı olacaksın bu gidişle. Yasağın her insanı kuşatan cazibesi seni de kuşatıyor. Ayağındaki ipin uzanmadığı yerlere takılıyor gözün. Senin için çizilen sınırların, belirlenen saatlerin ötesini merak ediyorsun. Okul çıkışı kızlarla takılıp biraz gecikince yer yerinden oynuyor. Basit şeylere verilen tepkilerin büyüklüğü daha büyük şeylere karşı iştahını kabartıyor. Yüzüne inen tokadın yangınını bir kere tattın nasılsa. Dahasına da katlanabilirim, diyorsun. Ezilip büzülmek yerine meydan okuyorsun bakışlarınla. En çok da annene öfkelenisin. Sahip çıkamayışına. Kol kanat geremeyişine.

Elini kaldırıp salkımı almanı bekliyorum. Hiç istifini bozmuyorsun. Salkım havada asılı. Babanın kolları yorgun. Haydi kızım, dercesine sallıyor başını. Gözünden akanla gönlünden geçenler birleşince odanın dört yanı hıçkırıklarla doluyor. Kimisi sana düşkün oluşuna yoruyor gözyaşlarını. Sen biliyorsun asıl sebebin. Bir de ben. Görüldüğü gibi değil hiçbir şey. Haydi, diyorum içimden. Al şunu. Bu ev bu gerginlik için fazla kalabalık. Haydi, diyorum. Al koy bir kenara. Düşündüğüm şeyi yapma.

Bana doğru bakıyorsun. Bakışlarındaki öfke korkutuyor beni. Elim ayağım birbirine dolanıyor. Evin ortasında bir dinamit. Patladı patlayacak. Dilini yutmuş bir yığın kalabalık gözlerini kırpmadan sizi izliyor. Duvarların homurtusu geliyor kulağına. Şahit olduklarını anlatıyorlar birbirlerine. Yaz kış yerinden kalkmayan sobanın soğuk gövdesi seni akıyor. O günü hatırlatıyor. Babanın defterini eline geçirdiği günü. İnsanın içini dökecek biri olmayınca imdadına yetişen o defterler eninde sonunda okunur. Bulduğunda hiç affetmeyeceğini ikimizde biliyorduk. Köşe bucak saklamanın boşuna olduğunu da. İşte şimdi elinde. Her bir detayını ince ince okuyor. Ara ara defteri bırakıp üzerine yürüyecek oluyor. Ağzından fışkıran alevlerle kasıp kavuruyor her yanı. Duvarlar utancından yerle bir olacak. O, bana mısın demiyor. “Özeli mi olurmuş kız çocuğunun? Bu his yüklü cümleler kim bilir kimlerin

sofrasına meze olur günü gelince.” Defteri sayfa sayfa yırtıp alevlerin koynuna bırakınca senin bükülen boynuna mukabil onun omuzları dikleşiyor. Büyük bir belayı defetmişçesine. O okudukça üzerindeki elbiseler çekip çekip alınıyor. Çırılçıplak hissediyorsun evin ortasında. Utanç ve nefret dolu bakışların, içine dönüyor. Kendini bir kez de sen yerden yere çalıyor. Çalıyor.

Karşında bir salkım üzüm. Taneleri iri iri. Hani emek emek bakıp büyüttüğü, kütür kütür diye övündüğü ve kimseye tattırmadığı. Dünyayı dar edecek diye korkudan kimsenin elini süremediği. Alıp yesem mi diye düşünüyorsun bir an. İştahın kabarıyor bir parça. Elleri titriyor havada asılı kalmaktan. Dayanacak hâli kalmadı. Pes edecek birazdan. Bir salkım üzüm düşecek ellerinden. Taneleri saçılacak her yana. Derleyip toplamayı bilmez. Saçıp savurmaksa ondan sorulur. Sen iki arada bir derede kalmış düşünürken holdeki aynanın sol köşesindeki çatlaktan çığlıklar yükseliyor. Sadık abin o akşam eve elinde bir bağlama ile gelmişti. Tüm ev başına toplanmış acemice vurduğu tellerden süzülen tınıları heyecanla dinliyordunuz. Hele sen. Kalbinin ritmi bağlamanın ritmine karıştı o gece. Sen çalarsın ben söylerim abi, dedin. Kucağına aldın. Pürüzsüz gövdesine dokunurken parmak uçların titredi. İncecik tellerine incitirim korkusuyla usulca dokundun. “Bana da öğretirsin değil mi abi?” “Önce ben bir öğreneyim bakarız.” Çok sürmedi heyecanınız.

Bu evde güzel Őeylerin mr hep kısa olurdu zaten. Evin gğnde akan ŐimŐekle aydınlandı her yan. Gök gürültüsü gecikmedi ardından. “Gavur icadı,” diye yıktı yeri göğü. Bağlamayı elinden alıp aynanın olduğu duvara çaldı. Hem de defalarca. Tek kelime etmeye müsaade etmeden. Yükselen çığlıkları hiçe sayarak. Hepimizi ezip geçerek. Saçıp savurarak. Yine yaptı yapacağını. Ayna da nasibini aldı bu kasırgadan. Sol köŐesi çatladı. Bağlamadan geriye titreŐen teller kaldı. Aynayı bu vakte kadar bilerek yenilemedi. Korksunlar ve sinsinler diye.

Onca Şeyin ardından Şimdi bu bir salkım zmle her Şeyi telafi edeceğini düŐünmesi akıl alır gibi değil. Kafana koymuŐtun. Cehennem alevlerinin her gün yüzünü yaladığı bu evden ayrılırken görmezden gelecektin onu. Cezanın en büyüğünü verecektin. Bir daha ne arayıp ne soracaktın. EŞiğinden adımını atmayacaktın. Gizli gizli yeminler ettin. Şimdi zayıf ve titrek kolları, yaşlı gözleri ile vicdanının yükünü hafifletmeye çalışan bu adamın elindeki bir salkım üzümü elinin tersiyle itebilirdin. Kimse ayıplamazdı seni. Hakkıdır, derdi. Çok çekti, derdi. Üzümün taneleri etrafa saçılırken helal olsun, diyen bile olabilirdi. Tuttun kendini. zerine bastığın halının desenlerine iliŐti gözlerin. Ellerin sızladı. Yemeğin tuzu az bahanesiyle dolu tabağı kaldırıp fırlattığı gün de böyle bakıŐmıŐtınız bu desenlerle. Uzun uzun. Sonra annenle toplayıp kapının önüne çıkardınız halıyı. nce yemek kalıntılarını temizledin. Sonra arap sabunuyla kprttn. Dizinin zerine çöküp elindeki soğan file-Őiyle içindeki öfkeyi kusarcasına bir

ileri bir geri gidip gelirken kendini öylesine kaybettin ki kanayan ellerini bile fark etmedin. “Ne yapalım o da böyle.” diyordu annen. Herkesin hayalinde bu evden kaçmak vardı. Kaçmak ve kurtulmak.

zm gz hizandan göğüs hizana indi. Ev derin bir sessizliğe büründü. Odanın tepesinde uçan sineğin vızıltısı doldurdu kulağını. Karşında gözleriyle sana yalvaran anneni fark ettin. Ellerini ovuŐturuyor durmadan. Isırmaktan dudaklarının Őekli bozulmuş. Gün yüzü görmeyen bu kadının güçsüzlüğüne, çaresizliğine de fken büyük. İdare etmeyi meslek edinmiŐ annenin çektiklerine srkleniyorsun sineğin vızıltısıyla. Orası dipsiz bir kuyu. Hangisine konmalı, hangisine ağıtlar yakmalı?

Güneş pencereden içeri hücum ediyor. İri zm tanelerinin içinden çekirdekleri görünüyor. Vicdanının yükü babanın belini iki büklüm ediyor. Her Şey bir yana da baŐkalarının yanında söyledikleri bıçakla kazınırdı ruhuna. Evde olan evde kalır. Kol kırılır yen içinde kalır. Ama kalabalıkta iŐitilen ağır laflar diri diri toprağa gömülmekten farksız. Etrafındaki gözlerde geziniyor gözlerin. Kalabalığın içinde olacak ne olacaksın. Ya bir kuyu kazılacak diri diri gömülecek. Ya da kuyuya bir ip salınıp çekip çıkarılacak.

mitler kırılıyor büsbütün. “Anayı atayı geri çevirmek olmaz kızım.” diyor ardından bir ses. Salkımı tutan eller düştü düşecek. Hep kalkmaya alıŐkın ellerin düŐüŐünü herkes görecek. Evde olan evde kalır. Kol kırılır yen içinde kalır. Şimdi ifter ifter gözler ardına kadar açılmış film tadında sizi izlerken olacak Şey

mi? “Haydi al.” diyorum. “PiŐmanlık en ağır yük insana. Affetmek büyüklük.” Kınalı ellerin terlemeye başlıyor. Düğün konvoyunun sesi yaklaŐtı. Birazdan kapı alacak, birileri açılmıyor deyip detleri yaŐatacak. Ağabeyin kırmızı kuŐaėı beline bağlarken dayanamayıp ağlayacak. Sen helallik alacaksın büyüklerinden. Büyüklerin senden. An, elinden katı kaçacak. zm salkımı yere düştü düşecek. Babanın gözünden akan yaşlar evde ne varsa sel olup yutacak. PiŐmanlıkları alt alta, st üste koyup iŐlem yapınca çıkan sonuca rakamlar yetmeyecek.

Gözlerin kalkıyor önce halının desenlerinden. Babanın ela gözlerine dokunuyor. Hiç hissetmediğin bir sıcaklık çarpıyor yüzüne. İçinde kaskatı kesilmiŐ tüm duygular eriyip akıyor. Bir salkım üzümü alıyorsun titreyen elinden. Yüzü gülüyor. “Azımı oğa say kızım.” diyor. Kınalı ellerinle elini avucuna alıp pyorsun. “Meğer ne yumuŐakmıŐ ellerin baba.” diyorsun. “Ne sıcakmıŐ. Affetmek ne güzelmiŐ.” Gözler zerinizde. Yüzlerde tebessüm. Gözyaşlarını yazmalarının ucuna silen kadınlar ilerine doğru hikırıyor. O, mahcubiyetinden çok yaklaŐamıyor. Sen yıllarca hasret kaldığın adama sım sıkı sarılıyorsun. Kalbinin ritmini duyuyorsun içinde. Zihnine ŐŐen onca kötü hatıra sıcakık bir sarılmayla silinip gidiyor. Düğün alayı kapıyı yumrukluyor. Aılmıyor, diyorlar içerden. Para tüm kapalı kapıları açıyor. Gözleri çocuksu bir iŐiltıyla dolan baban, alnından pp duvağını örtüyor.

“Biraz daha kalsam.” diyorsun.

Kim Sun-Woo*

Koreceden Çeviren: Derya Son

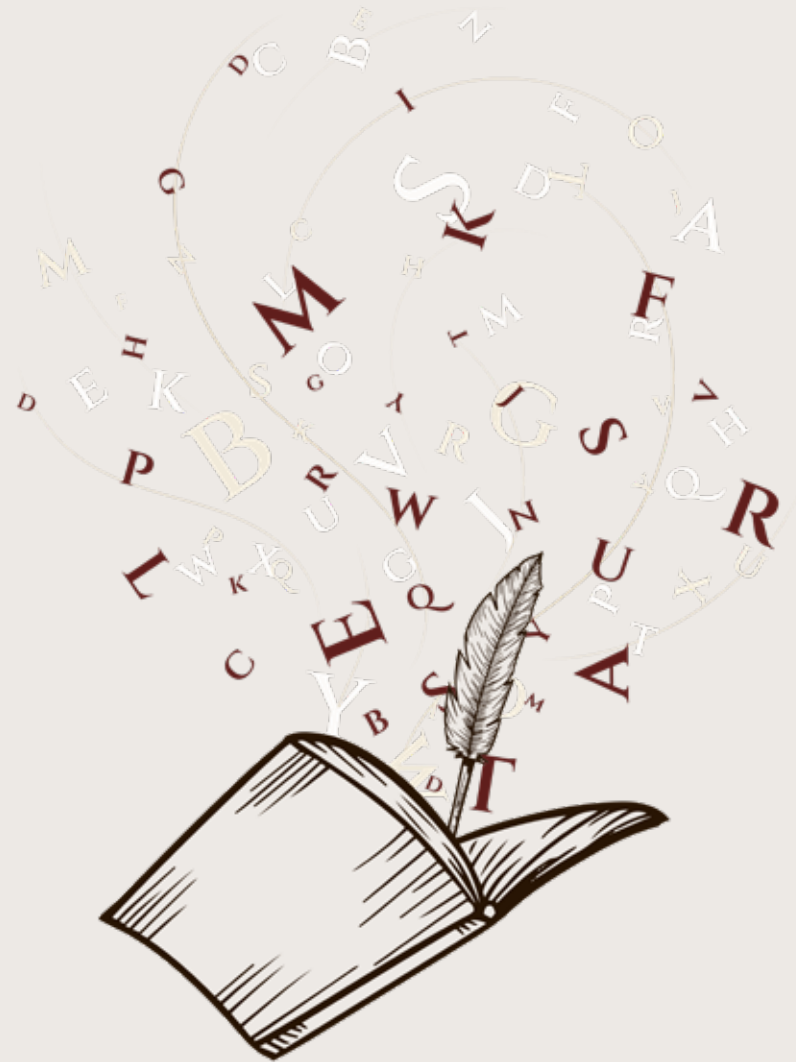
FİLİSTİNLİ ÇOCUĞUN RÜYASI

Kuru bir dala tutunmuş bir kuş
Üzerindeki çiği silkeleyerek şarkı söylüyor.
O kuru dal, uzun zaman önce kurşunla vurulup
Kırık kolunun yerine geçmiş olan
Babasının kolu.

Kuş, küçük kanatlarını çırparak
mavi gökyüzüne doğru yükseliyor.
Kuşun gözyaşları küçük çiğ tanelerine dönüşüp
Gökyüzünde süzülerek yere düşüyor ve
Filistinli çocuğun rüyası oluyor.

Vurularak öldürülen babasının kolu
Artık şarkı söyleyemiyor.
Ama kuş, babasının kırık kolu üzerinde
Şarkı söylüyor ve tekrar şarkı söylüyor.
Kuşun şarkısı küçük bir muma dönüşüyor ve
Karanlık Filistin gecesini aydınlatıyor.

Çocuk küçük elleriyle
mumu tutarak ayakta duruyor.
Mumu elinde taşıyan çocuğun rüyası
bir kuş olup uçmak
Kuru bir dalın üstünde şarkı söylemek.

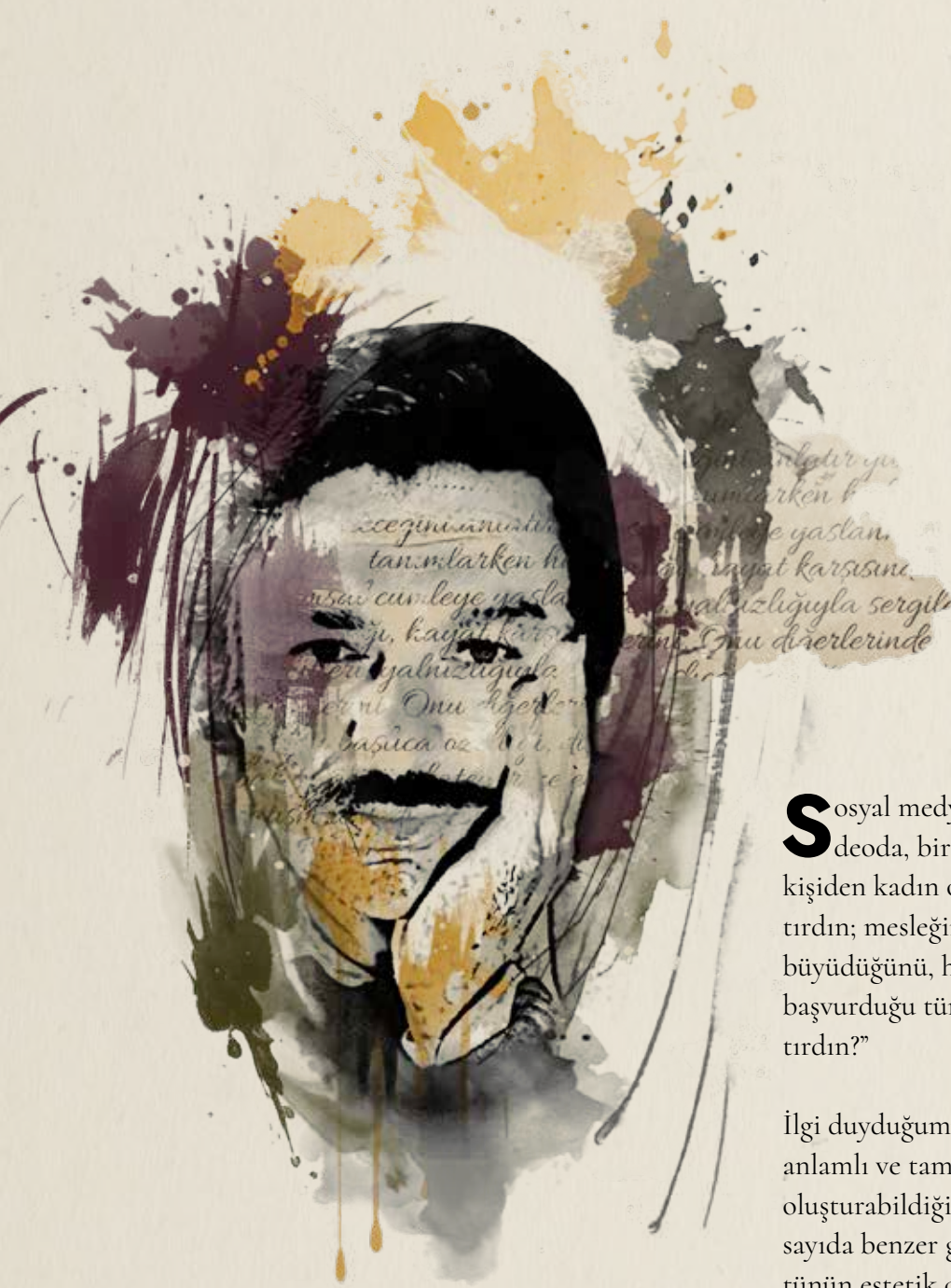
B a ş k a
S e s l e r

* Kim Sun-woo, 1970 yılında Güney Kore'nin Gangneung, Gangwon bölgesinde doğdu ve Kangwon Ulusal Üniversitesi Kore Dili Eğitimi Bölümünden mezun oldu. 2004 yılında 49. Modern Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2007'den bu yana "Şiir Gücü (시 힘)" edebî topluluğunun üyesidir.

SİZ ASLINDA KİMSİNİZ?

MİSLİ BAYDOĞAN

Ebedî olana ithaf ile...

Sosyal medyada dikkat çekici, kısacık bir diyalog dolaşıyor. Videoda, bir radyo veya podcast kaydında oldukları anlaşılan iki kişiden kadın olanı, diğerine şunu soruyor: “Kendini bana nasıl tanıttırdın; mesleğini, nereli olduğunu, etnik kökenini, milliyetini, nerede büyüdüğünü, hobilerini, dinini söylemeden, bugün herkesin çok fazla başvurduğu tüm bu yüzeysel belirteçler olmadan, kendini nasıl tanıttırdın?”

İlgi duyduğumuz ve önemseydiğimiz konuları belirleyerek, nispeten anlamlı ve tamamen zaman kaybı olmayacak bir akış algoritması oluşturabildiğimiz sosyal medya akışımızda karşımıza her gün çok sayıda benzer görüntü düşüyor. Bunların bir kısmı kullanılan görüntünün estetik çekiciliğiyle bir kısmı arka planda çalan müziği ile bir kısmı da iletmek istediği mesaj, yani sözlerle algı eşiğimizden içeriye giriyor. Üzerinde ne kadar durduğumuza ve aktif dikkatimizi ne kadar odakladığımıza bağlı olarak, bu uyarılar belleğimizde, ama düzenli ama düzensiz, kayıtlar hâlinde birikiyor. Bazen de ortalama ilgilenme süremizi aşan ve üzerinde diğerlerinden daha fazla durduğumuz ve maruz kaldığımız mesajı sorguladığımız paylaşımlara denk geliyoruz. Tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi...

Etiketler dışarıda bırakıldığında, içeride, özde kalan nedir?

Bu soru, bizi uzun süredir üzerimizde taşıdığımız ve sorgulama gerekliliği duymadığımız kimlik kısıyollarının dışına itiyor. Artık kimse etiketlerin ötesini zaten sormuyor. Soracak olsa, lafın tamamını dinleyecek kadar sahici bir ilgiyle ve göz temasını korumayı başarak verilen cevabı sonuna kadar dinlemiyor. Velew ki dinledi, çoğu zaman bunu kayıtlı bir veri olarak belleğinde koruyamıyor. Belki bu soruyu kendi kendimize sormak daha da zor; çünkü dile getirdiğimiz her etiket, içimizdekileri saklamanın makul bir bahanesi. Bir anlamda pek çoğumuzun dışarıya karşı bir kale vazifesi gören, özenle tasarlanıp inşa edilmiş, aidiyetler üzerinden tanımlanan personalarımız var. “Ben Kimim?” ve “Nasıl Biriyim?” türünden sorulara cevap vermeye niyetlenmek, sosyal alanda çıplak kalma endişesi doğuruyor. Dış dünyadaki varlığımızı görüntülerle, derinliği şüpheli ve içerik üretmekten başka bir anlamı olup olmadığı sorguya muhtaç yaşantılarla, sıfatlarla, anlık hikâye akışlarındaki estetik tasarımlarla sürdürmek çok daha az risk taşıyor.

Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar* romanını okuyanlar hatırlayacaktır. Bir antikahraman olarak da değerlendirebileceğimiz romanın temel

kişisi Selim Işık, hırpalanmış zekâsı, fazla duyarlı oluşu, vasata uyum sağlayamayışı ve sahici bir samimiyet arayışı ile bize bir insanın en çok “tutunamadığı yerde” tanınabileceğini anlatır gibidir. Kendisini tanımlarken hiçbir toplumsal cümleye yaslanmaz; kırılğanlığı, hayat karışındaki tereddütleri, yalnızlığıyla sergiler karakterini. Onu diğerlerinden ayıran başlıca özelliği, dışarıdan bakan gözün kategorize edemediği iç çatışmalarıdır. Edebiyattaki nadir ama çarpıcı örneklerinden biridir bu; zira benliğimiz çoğu zaman başarılarından, unvanlardan değil; yaralardan, arayışlardan ve cevaplanmamış sorulardan teşekkül eder. İnsanın hâlihazırdaki etiketleri de nihayetinde değer yargıları, korkuları, arayışları, olaylara tepki verme temayülü, duygularını ifade etme biçimi, kaçınmaları, bağlanma stili, hayatı yorumlayışı ve buna benzer hasletleri ile yürünen hayat yolu üzerinde kazanılmıştır. Ne var ki ışıltılı ve üzerinde çalışılmış bir kimlik vitrine bir kez çıkınca, onu

elde etmeyi mümkün kılan mizaç ile yürünen yolun kendisi çoğu zaman zihninin gerilerine atılır. Yaşadığımız dönemin insanı en çok yoran ve tüketen alışkanlıklardan biri de belki tespit etmeyi ihmal ettiğimiz bu yer değiştirmedir. Yolu unutup sonuca odaklanırsınız. Derken bir bakarız ki bir şeyler ters gidiyor, içimiz boş (almış), anlam ve değer dünyamız fa-

kirleşmiş. Sonra gelsin kişisel gelişim seansları, sonu gelmeyen iyi olma (well-being) alıştırmaları,  ı lık nefes terapileri, aile dizilimleri, yirmi bir günde muazzam dönüşümler vadeden akıllı telefon uygulamaları...

Bu bağlamda, Sabahattin Ali'nin *K rk Mantolu Madonna*'sındaki Raif Efendi'yi de anmadan geçmeyelim; zira kendisi sosyal etiketlerin ötesini kavrayışımıza, dış ile için birbiri ile nadiren örtüşmesine isabetli bir diğer örnektir. Sıradan bir memuriyet kimliği ile karakterize edilmiş gibi dursa da Raif Efendi'nin asıl "kim"li i Maria Puder'e yazdığı defterlerdeki kırılganlı ıyla açığa çıkar. Titri ile değil duygularını aktarma bi i-miyle tanırız onu. Ancak o zaman somut ve eşduyum geliştirilebilen kanlı canlı bir insan olarak karşımızda belirir. Bunu mümkün kılan da edebî alanda onun tasvir edilmiş olmasıdır.

Edebiyat coğrafyası üzerinde ufku-muzu biraz genişletti imizde Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ındaki isimsiz anlatıcısı da sahneye sınıfsal, mesleki ve toplumsal etiketlerden büsbütün sıyrılmış bir hâlde çıkar ve onun varlığına neredeyse sadece "tepki verme biçimi"yle tanık oluruz; huysuz, öfkeli, bir türlü uyum sergileyemeyen bir tiptir. Bu h liyle o artık gerçektir ve yoksul bir mahallenin eski bir apartmanındaki nohut oda, bakla sofasında ömür tüketen hakiki bir insana d n şm ştir.

Kafka'nın, bir sabah dev bir böcek olarak uyanan Gregor Samsa'sı ise bize âdeta tüm sosyal etiketlerden sıyrıldı ında kişiden arta kalanın işe yaramaz, dev bir semptom hâline gelen haşereli ini gösterir gibidir. Muhtemeldir ki Gregor Samsa, ona bu dramatik dönüşümden önce, "Sahip olduğun etiket ve aidiyetlerden sıyrıldı ında sen aslında kimsin?" diye sorulmuş olsa, kendisinin kabuklu bir böcek gibi hissettiğini söylemeyecekti. Yaşadığı yalnızlığı, uyumsuzluğu, anlamsızlı ı görebilmesinin yolu bu soruyu sormuş olmasından geçebilirdi. Bir yanıt aramaya çalışmış olmak belki varlığını ancak böcek oluşla duyuran kuvvetli i  çatışmasının önüne geçebilirdi. Psikoterapi ve aile desteği ile eşrefi mahlukat kimliğini nevrotik bir yapıda da olsa sürdürebilirdi.

Edebiyatın insan ruhu üzerindeki önemli etkilerinden biri, insana işe böylesi bir tefekküre kapı aralayan soruları sordurmasında yatar. İnsan nasıl bir ritimle yaşar? Neyin karşısında susar, neyin karşısında konuşur? Ne tür bir acıya dayanır? Ne tür bir güzelliğe hızla yönelir? Ne onu kırar, ne onu iyileştirir? Neyi  zler? Bir edebiyat metnini okurken orada tanık olduğumuz sosyal karşılaşmalar, gerçekte bilmemize imk n olmayan, ancak yazıya d k ld  inde bizim için ulaşılabilir olan i  konuşmalar, akıl yürütmeler ve muhakeme biçimleri, okuma ediminde gerçekleşen nöral faaliyet esnasında sosyal repertuvarımıza bir tecrübe etkisi ile eklenir.

Ne olmaya çalıştığımız değil neye y neldi imiz; neyle tanımlandı ımız değil neye, nasıl tepki verdiğimiz, ne olduğumuz değil nasıl olduğumuz gibi sorular zihinde dolanmaya başladığında, bu soruları görmezden gelmek ve uygun bir yanıt  retemek artık imk n d hilinden çıkar.

O hâlde şimdi düşünme sırası sizde olsun.

"Kendinizi bir başkasına nasıl tanıtırınız; mesle inizi, memleketinizi, milliyetinizi, nerede b y d   n z , hobilerinizi, dininizi söylemeden, kendinizi nasıl tanımlarsınız? Bu sosyal etiketlerin, kabukların, katmanların en içinde,  z n zde, siz aslında kimsiniz?"

BİR VAKİT

Gurup vakti geldiğinde, güneş ışığını toplayıp ufka doğru yuvarlanır. Ağırbaşlı bir sessizlik hakimdir hareketinde. Tam o sırada yüzler ona döner. Sanki bütün bir kâinat susar ve bu batışı izler. Gün boyunca varlığı unutulmuştur ama batma vakti geldiğinde turuncu, kırmızı ve mor renkleriyle "Ben buradayım," der. "Günü, yine şahane bir gösteriyle bitiriyorum. Yarına uyanmanız için gitmek zorundayım. Gitmek aynı zamanda gelmektir, batmak aynı zamanda doğmaktır benim için." Ya da hiç konuşmaz. Kızılığın ortasında yuvarlak bir ateş parçası gibi yanar ve zamanı yavaşlatır. Etrafta görüp görebileceğiniz bütün doğayı bu cümbüşün bir parçası yapar. Güneşin şiiri, gökyüzüyle yeryüzünün birleştiği yerdedir. O anın büyümesine kapılan biri her seferinde sanki bu olağanüstü doğa olayını ilk defa görüyormuş gibi heyecan duyabilir. Neden olmasın?

BİR MEVSİM

Zaman, ilkbaharın şımarıklığını ve çocuksuluğunu, yazın keyfini ve rahatlığını tüketmiş, orta yaşlı, olgun bir insanın ruh hâline bürünmüştür. Paltosu sırtında, elleri cebindedir. Henüz üşümüyordur ama üşümeye hazırlanıyordur. Mevsimlerin en sakindir güz. Düşüncelidir. Hem ölümü hem yaşamı anlamaya çalışan bir havası vardır. Zamanın geçişinin farkında olan insan, ister istemez mevsimlerden etkilenir. Eğer bakmayı biliyorsa yaprakların renk değiştirdiğinin ve doğanın bir hazırlık içinde olduğunun farkına varır. Hele bir de görmeyi biliyorsa her mevsim onun için bir hikâyedir. Hüznü ve sevinci birlikte barındırır güz mevsimi. Sevinçlidir çünkü içinde ilkbaharı ve yazı saklar, hüznülüdür çünkü önünde kış vardır. Mevsimleri anlamak, hayatı anlamamızı kolaylaştırır.

ÜÇ TAVSİYE EMİNE BATAR

BİR DUYGU

Sevinçle üzüntü arasında bir yerdedir hüznü. Ben, renginin sarı olduğunu düşünürüm. Gurup vaktine ve güz mevsimine benzetirim onu. Ne sevinç gibi çiğdir ne de üzüntü gibi karamsardır. Bu yüzden ruh, onlardan kaçmak istediğinde hüznüye yönelir. İkisini de hüznüyle tartabilir ancak. Çünkü hüznüdeyken ikisine de eşit mesafededir. İnsan eğer kendini dinleme ve duyabilme yeteneği elde edebilirse, bütün seslerin içindeki o sakini ve hoş ritmi hüznüde yakalayabilir.

AŞK BİR DAVADIR, “ŞAHİT İSTER”

Fatma Asiye Şenat

Allah aşkının en derin tezahürü olan iman da öyledir; o da samimiyetine, ihlasına ispat ister. Kuru kuru inandım, iman ettim, demek hayatın dehlizlerinde, iniş ve yokuşlarında toz olup kaybolmaya öylesine yakındır ki yolun sonuna kadar varlığını sürdürebilmesini hayal etmek bile zordur. Çünkü imanın hayra, güzelliğe anahtar; şerre, çirkinliğe kilit olacak gücü bulabilmesi için akıl, bilgi, duygu, sezgi gibi insana dair bütün donanımları kuşatacak şekilde eylem-söylem bütünlüğüyle desteklenmesi gerekir.

Kur'an'ın sıklıkla altını çizdiği iman-amel bütünlüğü, hayatın atardamarlarını tutan bir yaklaşım geliştirebilmek adına önemli bir motivasyondur. İnandığını iddia ettiği hâlde bu iman kendisine bir hayır getirmeyen kimseler (En'am, 6/58), bu bütünlüğü ihlal etmiş, imanlarını hayata aksettirememiş demektir.

“Müminim” diyen sözleriyle tercihleriyle ortaya koyduğu davranışlarıyla hayat tarzıyla övgüsü ve yergisi, sevgisi ve öfkesiyle bütüncül bir kimlik geliştirir, imanın ispatını ortaya koyar. Allah'a adanmış bir ruh, günlük hayatın pek çok veçhesine imanın imzasını atar. Hem kendisiyle hem başkalarıyla hem çevreyle hem de Allah'la iletişimde sağlıklı bir yol haritası çizer. Böylece iman kalbin eylemi olmaktan çıkar, hayatın farklı yönlerinde somut ürünler ortaya koyan kanlı canlı bir değere dönüşür.

Hayrın, doğruluğun sadakatin lokomotifini olup bu değerleri hayatın içine çeken imanın tezahürlerinden biri, gerektiğinde candan, canandan geçmeyi göze alacak kadar değerlerine sadık olmaktır. Hendek Gazvesi'nin ardından münafıkların tutumlarını değerlendirdikten sonra, gözlerini kırpmadan ölümle yüzleşen müminlerin anlatıldığı pasajda yer alan şu ayette çizilen tablo, tatlı candan, canandan vazgeçenleri resmetmektedir: *"Müminlerden bazı kimseler Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler, kimileri onun yolunda can verdiler, kimileri de ecellerini bekliyorlar; (verdikleri sözü) asla değiştirmediler."* (Ahzab, 33/23)

Allah'a verilen kulluk sözünün ardında durmak, hayatını bu söz doğrultusunda inşa etmek anlamına gelir. Buldukları her fırsatta sorumluluktan kaçmaya çalışan, emek vermeden yemek yemeye istekli münafık tutumunun tam karşısına yerleştirilen bu inanan tablosu, imanın hayatı başka türlü görmeye, anlamaya izin veren yapısından çizgiler taşır. Herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmayı istememek, her durumda çıkarlarını korumak reel aklın emriyse mümin akli reel aklın üzerinden geçip başka bir yere; iman sahasına kurar fikir otağını. Başkasını yerle yeksan eden bir durum, meşakkatle karşılaşma onlara *"Biz böyle sıkıntılarla karşılaşacağımızı biliyorduk zaten, bu konuda yeterince uyarılmıştık."* (Ahzab, 33/22.) dedirtir. Olaylarla karşılaşmadaki bu dingin tutum, inananların üzülmelikleri, yıpranmadıkları, sıkıntıların onla-

ra tesir etmediği anlamına gelmez elbette. Sadece imanın düşünce ve değerlendirme mekanizmalarına ihsan ettiği bazı değerler, olayların darmadağın edecek gücü karşısında dimdik durmalarını sağlar.

Doğru safta yer aldıklarını bilmek, Allah'a güvenmek, O'nun hiçbir doğru davranışı desteksiz ve mükâfatsız bırakmayacağına dair çelik gibi sağlam inanca sahip olmak onları davalarında sabitkadem eyler. Müslümanca yaşamak aslolanıdır, burayı Rabb'in istediği doğrultuda adalet, iyilik ve doğrulukla imar etmek esastır. Bununla birlikte iman zemini üzerinde geçen bir hayat, bazen bu değerler uğruna kendini feda etmeyi de talep eder müminden. Kendisinden önce bu uğurda canlarını verenler ürktürmez, hatta daha da yüreklendirir inananı, davasına sadakatle bağlanı. O bilir ki Hak yolunda geçen bir ömrün yine O'nun uğrunda sona ermesi, buradan şehit ünvanıyla ayrılmak, oraya şehit olarak selam çakmak, buna talip her kula nasip olmaz. Bu nedenle şehadet mertebesine ermeyi arzu eden kullar arasından buna nail olanlar safında yer alma arzusunu şiddetlendirir gözünün önünde yaşanan başka şahadetler. Tıpkı Firavun'un işkenceyle öldürme tehdidine, daha kısacık zaman önce iman şerefine erişen sihirbazların *"Sorun yok!"* demeleri gibi... Tıpkı derin ateş çukurlarına atılan müminler gibi... Tıpkı Bedir'de, Uhud'da, Hendek'te sevdiklerini arkada bırakıp ölümü göze alanlar gibi... Tıpkı Çanakkale'de, Kurtuluş Savaşı'nın farklı cephelerinde şahadet şerbeti

içen dedelerimiz gibi... Tıpkı bugün Gazze'de iki yılı aşkın zamandır kucaklarında evlatlarının, ana babalarının, eşlerinin, sevdiklerinin ölümüne tanık olan lakin bir adım geri atmayan Müslüman canlar gibi...

Bugün bu ayetin hakiki tefsiri Gazze'de yapılıyor, öyle kalemler, mürekkepler, klavyeyle filan değil, bizzat inananların kanıyla yazılıyor. Kimi soykırımın daha ilk günlerinde canını teslim etti kimi esir alındı, ölmekten beter bir hâlde geri gönderildi kimi cinsel şiddete maruz kaldı, ölümüne susayacak bir duruma geldi kimi bir anda ailesinden bilmem kaç kişiyi kaybetti kimi evladının açlıktan ölümüne seyircilik etti. Hayat kaynağı su damlası zor bulunur bir servet hâline geldi. Soğukla sıcakla yağmurla fırtınayla mücadele, evleri bombalanmış insanların günlük meşguliyeti oldu. Hepsinin bulunduğu ortak payda ise bir adım geri atmamak, yılmadan o toprakta var olmaya devam etmekte.

Gazze'ye yaşananlara tanıklık eden bizler, şu an orada yazılan destansı tefsiri okurken bir yandan onlara, bir yandan da öyle bir adanışa sahip olabilmek için kendimize dua edelim, diğer yandan bu mücadeleye elimizden gelen desteği verelim. Şu soruyu da aklımızdan hiç çıkarmayalım: Biz nerede hata yaptık? Biz ne zaman izzetimizi bu derecede kaybettik? Onlar sözlerine sadık kaldılar da biz sözümüzden döndük mü? Ve bir Gazze daha yaşamamak için çözüm aramaya gerçekten istekli miyiz?

YAPAY ZEKÂ HALÜSİNASYONU

CUBA NUR UMUT

Üretken yapay zekâ uygulamaları hayatımıza girdiğinden beri birçok yeni kavram literatüre dâhil oldu. Bu yazımızda haberlerde sıklıkla karşılaştığımız, kullanıcılar olarak kendimizin de tecrübe ettiği yaygın bir durumu ifade eden “yapay zekâ halüsinasyonu” kavramını ele alacağız. En basit ifadeyle olmayan bilgileri yapay zekânın varmış gibi göstermesinin, sahte bilgileri gerçek gibi, hem de çok ikna edici bir formatta bizlere sunmasının teknik izahı için geliştirilmiş bir kavram bu. Teknoloji literatürü, psikolojiden ödünç aldığı *halüsinasyon* kavramını kullanıyor bu durumu tasvir için. İnsanın gördüğünü zannettiği, ama aslında olmayan şeyleri ifade için kullanılan *halüsinasyon*, bu bağlama çok da uygun düşüyor. Zira model yanıldığında sıradan yanlış bilgiler üretmiyor. Hakikate çok benzeyen tarzda inşa ediyor malumatı, gerçekmiş gibi görünen bir yanılsama üretmiş oluyor, biliyormuş gibi yazıyor. Sistem bilmediği yerde “bilmiyorum” deme erdemine sahip olmayan insanlar gibi, biliyormuş gibi bir hikâye uyduruyor. Ama uydurduğunu ifşa etmeyecek ölçüde tutarlı, düzgün bir anlatı sunduğu için bu anlatıy-

la bir soruya karşılık gelen boşluğu dolduruyor ya da diyalogun seyrinde oluşan beklentiyi karşılıyor.

Yapay zekâ halüsinasyonu, üretken yapay zekâ uygulamalarının dayandığı büyük dil modellerinin bir sorunu olarak ifade ediliyor. Zira bu modeller, basit ifadeyle en olası kelimeyi üretmek gayesiyle eğitilmiş, olasılık temelli tahmin süreçleri içeren istatistiksel modeller. Çıktılarını üretirken yanlış çıkarım yapabiliyor. Bu sorun, sistemin hakkında veri sahibi olmadığı konularda çok daha bariz şekilde ortaya çıkıyor. İlmî araştırma yaparken çokça bilinen -hakkında yeterince veri bulunan- bir hususu, söz gelimi İstanbul’un fethini ya da dünya savaşlarını anlatırken tarihî kayıtlara uygun düşen cevaplar üreten yapay zekâ, eserleri yazmalar hâlinde olan, üzerine çalışma yapılmamış, pek de bilinmeyen bir âlime dair soru sordüğümüzde, bariz yanlış cevaplar üretebiliyor. Benzer şekilde bir eserde olmayan bir meseleyi, bir kavramı, varmış gibi gösterebiliyor.

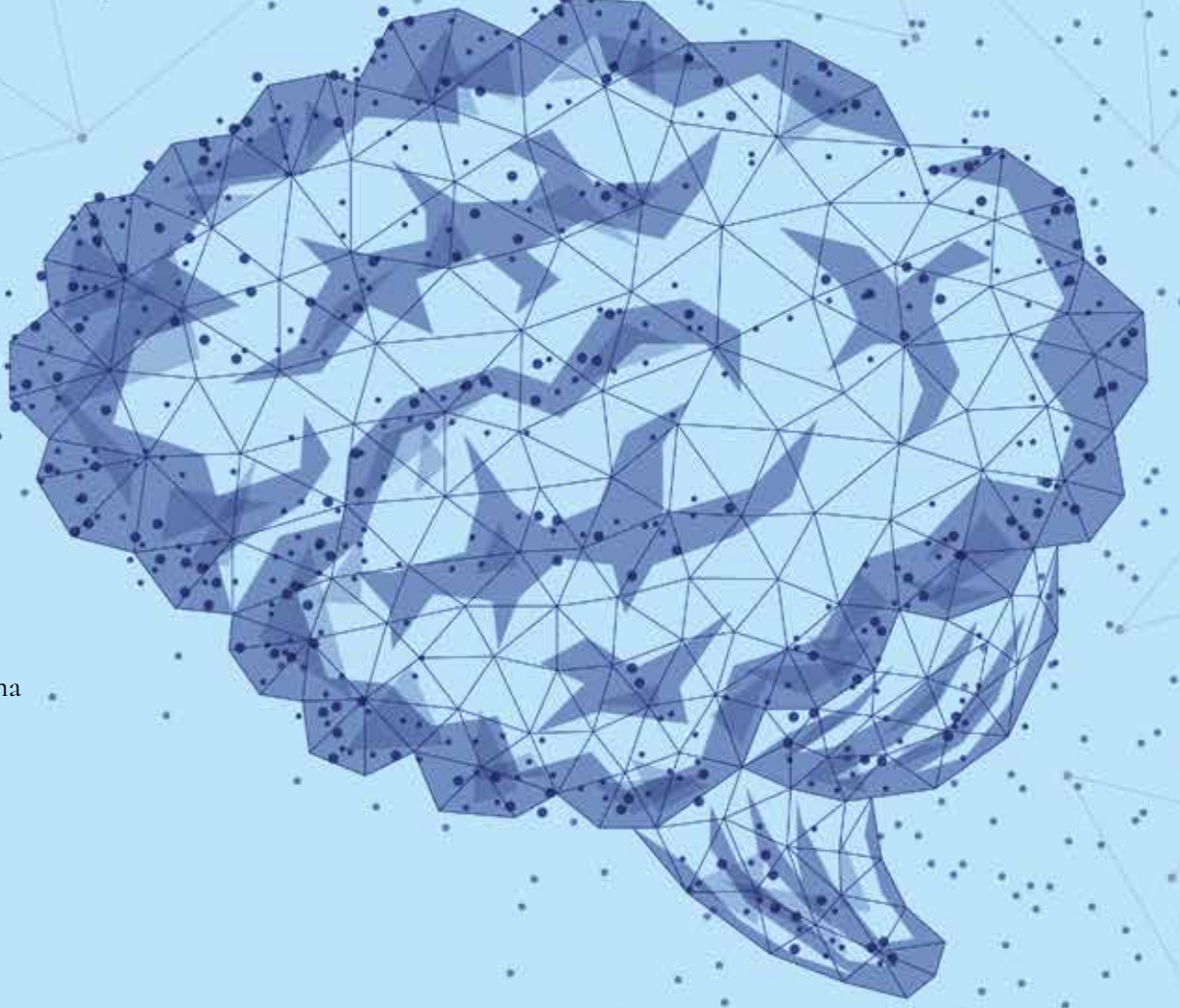
Karşılaştığımız bariz sorunlardan biri, sistemlerin sahte referanslar üretmesi. Üretken yapay zekâ uygulamaları yanlış bir eser-müellif

eşleştirmesi yapabiliyor ya da hiç olmayan bir eseri bir müellife ait gibi gösterebiliyor. Olmayan bir eseri, yayınevi, yayın yılı hatta mütercimi ile birlikte verdiğinde, referans oldukça gerçekçi görünebiliyor. Kullanıcılar bu kaynakları kontrol etmeden ödevlerde, bilimsel araştırmalarda kullandığında telafi edilemeyecek sonuçlar ortaya çıkabiliyor.

İşte bu sebeple bizzat uygulamalarda “Bu ürün hata yapabilir. Önemli bilgileri kontrol edin.” uyarısı yer alıyor. Yapay zekâ kullanım kılavuzları, etik rehberler de muhakkak *yapay zekâ halüsinasyonuna* dair uyarılarda bulunup her malumatın kontrol edilmesi gerektiğini, araştırmacının bu durumdan mesul olduğunu hatırlatıyor.

Özellikle dinî bilgi üretimi gibi hassas konular söz konusu olduğunda *yapay zekâ halüsinasyonu* neticesinde üretilmiş rivayetlerle yahut fetvalarla karşılaşmak olası olduğu için bu tür konularda mesuliyet daha da artıyor.

Geçtiğimiz sene medyaya yansıyan bir hadise, *yapay zekâ halüsinasyonu* nun bir öğrencinin ödevinde ya da bir araştırmacının yayınında yanlış

bir yargıda bulunmasından çok daha fazlasına sebebiyet verebileceğini gösterdi.

Hadise özetle şöyle gerçekleşiyor: Ekim 2024'te bir internet sitesi, Dublin şehrinde bir geçit töreni yapılacağını duyuruyor. Duyuruda geçit töreni, saat ve rota bilgileriyle birlikte paylaşıldığı için oldukça gerçekçi olan bu *yapay zekâ halüsinasyonu*, internet üzerinden hızla yayılıyor. Bu etkinliği gerçek sanan binlerce kişi Dublin merkezindeki O'Connell Sokağı'nda toplanınca polis geçit olmadığını belirtip toplanan insanları dağıtmak durumunda kalıyor. Bu durum, *yapay zekâ halüsinasyonunun* doğru bir bilgi gibi dolaşıma girebildiğini ve binlerce kişiyi kolaylıkla yanıltabildiğini gösteren en net örneklerden yalnızca biri.

Hakikat ile kurgu arasındaki sınırları belirsizleştiren bu durumlar, okuduğumuz, duyduğumuz her şeyin hakikat olmayabileceğini, bilginin güvenilirliği için teyit mekanizması-

nın ne kadar elzem olduğunu ortaya çıkarıyor. Ayrıca kullanıcılara, yapay zekâyı bilgiyi üreten bir özne gibi konumlandırmamak gerektiğini de hatırlatıyor.

Üretken yapay zekânın birkaç sene önce çıkan versiyonlarında halüsinasyon oranları çok daha yüksekti. Özgüvenli ama yanlış cevaplar “makul cevap” addedilerek üretiliyordu. Modellerin eğitildiği verilerin güvenilirlik açısından homojen olması bu durumun sebeplerindendi. Bugün bu durumların hem teknoloji üreticilerinin aldığı belirli tedbirlerle hem geri bildirimlerle daha az görüldüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca kullanıcıların sorularını

özelleştirmesi ve güvenilir kaynaklarla mukayyet kılması, modelin spekülatif üretim yapma alanını daraltıyor. Bununla birlikte sorunun bütünüyle çözülmediğini ve tümüyle ortadan kaldırılmasının hem teorik hem de pratik olarak zor olduğunu teknoloji uzmanları ifade ediyor. Zira modelin içinde doğruyu yanlıştan ayıran epistemik kıstas bulunmuyor. Sorunun çözülmesi de dil modellerindeki mimarinin sınırlarına takılıyor. Bu durum ise mevcut durumuyla yapay zekânın “epistemik otorite” olamayacağının göstergesi olarak karşımıza çıkıyor.

ZİYA OSMAN

SABA

OKUMAK İÇİN

10 SEBEP

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

BİR Ziya Osman Saba, 1910 ile 1957 arasında -kısa bir süre Ankara'da yaşaması dışında- hep İstanbul'da yaşadı. İstanbul'da yaşamak için ısrar etti. Küçük yaşta annesini kaybetti. Hemen sonra da yatılı okula verildi. Galatasaray Lisesinden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Yedi Meşaleciler'in kurucuları arasında yer aldı. Cahit Sıtkı Tarancı'yla dostluğu ve mektuplaşmasıysa hep bir başka güzel oldu. 1957'de vefat ettikten sonra Eyüp'te defnedildi ama mezar yeri bugün kayıptır.

İKİ Ziya Osman Saba, Türk edebiyatında samimiyetin, sükûnun ve iç huzurunun şairidir. Dili süsten, gösteriştten, karmaşadan uzaktır. O, kelimeleri olabildiğince sade kullanır ama o sadelik yüzeysel değil aksine insanın en derin yerine dokunan bir açıklığa sahiptir. Onun şiirlerinde ne mecazlar karışıklık yaratır ne de sözcükler anlamın önüne geçer. Basit bir "mutluluk" sözcüğü bile onda yeni bir anlam kazanır. Çünkü Saba'nın sadeliği yaşanmışlığın, içtenliğin ve kabullenişin sadeliğidir. Cemal Süreya "Hep beyazı söyledi." dediği Ziya Osman için şu tespitte bulundu: "Bugün akan bir çeşmedir, oralarda bir yerde yaz kış akar durur. Yarın da akacaktır. Yanı başında bir şadırvanı bile vardır."

Saba'nın eserlerinde sık sık çocukluk günlerinin masumluluğu, anne baba sevgisi, evin huzuru, geçmişin kokusu vardır. O, kaybedilmiş ama unutulmamış bir zamanı arar. Çocukluğun saflığı onda yalnız bir anı değil, insanın özüne dönme arzusudur. Bir kapı aralığında gelen yemek kokusu, bir pencere kenarında dinlenen yağmur sesi bile Saba'nın şiirinde büyük bir anlam taşır. Onu okurken çoğu zaman kendi çocukluğumuza döneriz. Çünkü onun anıları, hepimizin ortak hafızasına dokunur. "Çocukluğum, çocukluğum... / Bir çekmece-de unutulmuş, / Senelerle rengi solmuş, / Bir tek resim çocukluğum." der bir şiirinde.

Türk şiirinde "sosyal gerçekçiliğin" öne çıktığı yıllarda kendi şiirinden taviz vermeyen bir şairdir Ziya Osman Saba; büyük davaların veya toplumsal çalkantıların değil gündelik hayatın içindeki küçük anların şairidir. Bir güvercinin sekişi, bir çocuğun gülüşü, sobanın üstündeki kestane veya pencereden sızan gün ışığı onun için birer şiir konusudur. Okuyucuya hayatın koşturmacası içinde gözden kaçan bu incelikleri fark etmeyi öğretir. Necip Fazıl Kısakürek, Saba'yı "güzel ve çirkini ayırt etmekte usta" bir İstanbul beyefendisi olarak tanımlar. Şiirde ev imgesini en çok kullanan şairlerden biri olan Behçet Necatigil, bu konuda Ziya Osman Saba'ya çok şey borçlu olduğunu söyler.

Bazı şiirlerinde “serbest şiiri” denese de yine dönemi çok etkileyen Garip şiirinin de dışında bir şiir dünyası kurmuş, hece şiirinin sesini bir ipek kumaş gibi incelikle işlemiş ama şiirini günlük hayata da kapamamış, fildişi kulede bir edebî dünya kurmamıştır. O kendi zamanında, kendi edebiyat dünyasında yaşamış bir şair ve yazardır.

Ziya Osman Saba’nın eserleri, eski İstanbul’un şiirsel bir haritası gibidir. Onun dizelerinde Boğaz vapurları, ahşap evler, taş sokaklar, ezan sesleri, sabahları yıkanmış bir şehir görünür. Bu İstanbul, sadece bir mekân değil bir ruh hâlidir. Onu okurken kaybolmuş bir şehrin zarafetini hissedersiniz. Ziya Osman Saba geçmişin estetiğini bugüne taşıyan en zarif tanıklardan biridir. Ömer Leksiz onun için, eğer şair ve yazar olmasaydı iyi bir ressam olacağı tespitinde bulunur ve buna delil olarak şiir ve öykülerindeki İstanbul betimlemelerini gösterir.

YEDİ Saba’nın dünyasında acele yoktur. O, her şeyi ağır ağır yaşar: Bir akşamüzeri pencereden bakışı, bir dostla yapılan konuşmayı, bir çiçeğin kokusunu... Şiirleri modern dünyanın hızına karşı bir yavaşlık manifestosu gibidir. Onu okudukça fark edersiniz: Gerçek güzellik yavaşlıkta gizlidir. Saba, bize yaşamı sindirerek sevmenin mümkün olduğunu gösterir. Saba yalnızca şair değil iyi bir hikâyecidir. *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* adlı kitabında sıradan insanların küçük mutluluklarını, hayata tutunma biçimlerini anlatır. Bu hikâyelerde gösteriş yoktur ama her satırda derin bir insan sevgisi hissedilir. O, “küçük insan”ın da büyük bir dünyası olduğunu gösterir. Şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de sükûnet, merhamet ve umut yan yanadır.

SEKİZ *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi*’nde yer alan “Okumak” isimli hikâye, kitap sevgisine adanmış en güzel metinlerden biridir. Selim İleri, kitaptaki “En sevdiğim öykü.” nitelemesinde bulunur bu hikâye için. Hatta ders kitaplarında yer alması gereken bir manifesto olduğunu söyler.

Ziya Osman Saba’nın şiirlerinde ölüm, bir korku değil bir geçiştir. Ölümü kabullenmek, onun için yaşamı anlamaktır. O, ölümü bir son değil huzura açılan bir kapı gibi görür. Bu bakış, şiirlerine hem bir dinginlik hem de derin bir anlam katar. Okuyucu, onun dizelerinde yaşamı ve ölümü birlikte sevmeyi öğrenir. “Gözlerimi o saat sessiz kapayacağım. / Beni bekleyedursun bir kenarda yatağım; / Bütün yorgunluğumu alacak bir teneşir.” der bir şiirinde.

ON Ziya Osman Saba okumak; gürültülü bir çağda sessizliği, yabancılaşmış bir dünyada insan olmanın anlamını hatırlamaktır. Onun şiirleri sanki bir dua gibi yavaş yavaş kalbe işler. Her dizesi bize kaybettiğimiz bir zarafeti, unuttuğumuz bir huzuru fısıldar. Bu yüzden Ziya Osman Saba yalnız bir dönem şairi değil insanın özüne dokunan zamansız bir sestir. Saba, bir röportajında şiir yazma nedenini şu sözlerle açıklar: “Şiir yazmak benim için bir eğlence olmak şöyle dursun, bu benim için bir ihtiyaç, bir zaruret, âdeta yaşamamın sebep ve hikmeti. Bugün, yarın öleceksin deseler, yegâne üzüntüm, dünyada bırakacağım sevdiklerimle yazamadığım eserlerimdir.”

HAYAO MİYAZAKİ VE BALIKÇIL

emine kaplan

Miyazaki'nin son filmi *Çocuk ve Balıkçıl*'ın çekim aşamalarının kayda alındığı belgeselde film sürecinin zorluklarına tanık oluyoruz. Belgeselin yönetmenliğini Kaku Arakawa yapıyor. Film boyunca animasyonun yapımıyla Miyazaki'nin hayatını eş zamanlı olarak izliyoruz. Yaşanılan kayıplar, filmin duygusal atmosferini de şekillendiriyor.

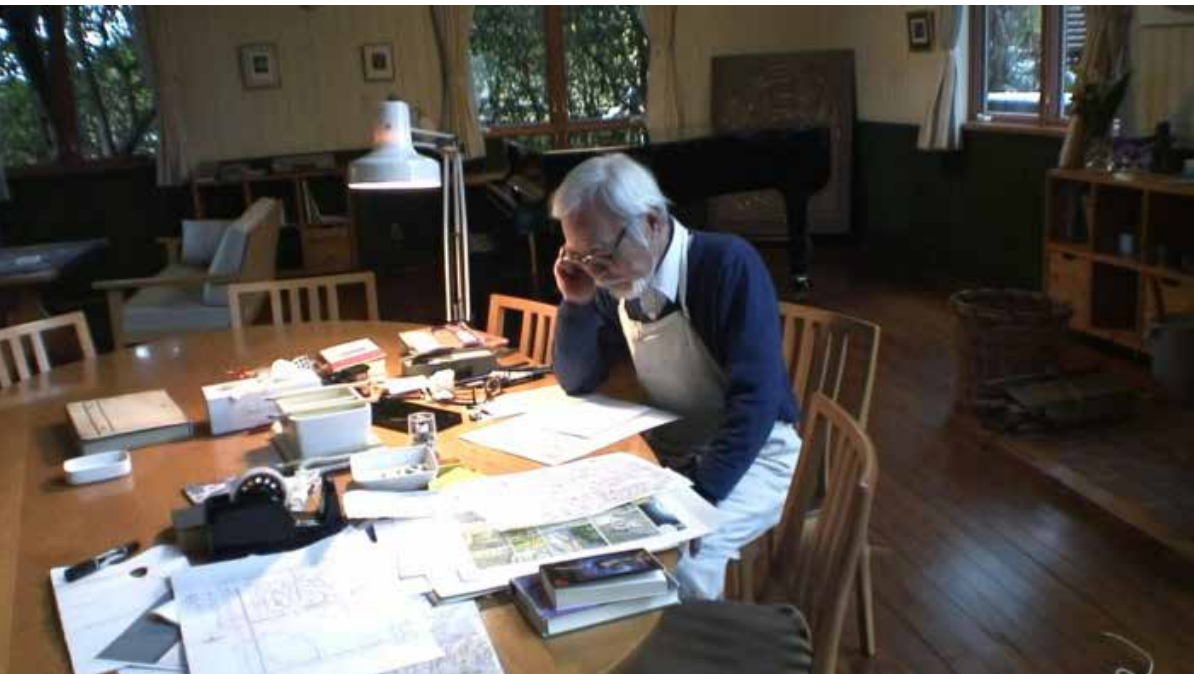
Stüdyo Ghibli'de hayat erkenden başlıyor. Miyazaki her zamanki sakinliğiyle masasının başında yerini alıyor. Yığılan kâğıtlar, çöpe atılan, beğenilmeyen çizimler ve kayda değer her şey belgesele yansıtılıyor. Son yıllarını "Bu son filmim olacak." beyanıyla geçiren Miyazaki için yeni bir filme başlamak hiç de kolay

olmuyor. Bir süre sonra anlıyoruz ki Miyazaki çizmekten, üretmekten başka bir hayat formu bilmiyor. Her geçen gün çizimler çoğaldıkça stres de artıyor. Teslim tarihinden önce tamamlanması gereken eser için bütün çalışanlar gece gündüz seferber oluyor.

En yakın arkadaşı Takahata'nın ölümüyle sarsılan Miyazaki için hayat kaldığı yerden devam edemiyor. Her kriz anında onu arıyor her ihtiyaç duyduğunda yanında olmasını umuyor. Genç yaşlardan itibaren başlayan dostlukları Takahata'nın sağlığına yenik düşmesiyle hüzünlü bir şekilde son buluyor. *Çocuk ve Balıkçıl* filmindeki Takahata'yı temsil eden büyük amcanın çizim süreci bundan

dolayı oldukça zorlu geçiyor. Bir ara silgisini kaybeden Miyazaki onu Takahata'nın ruhunun aldığını düşünüyor. Silgimi geri ver, diye sesleniyor arkadaşına. Uzun yürüyüşler ve derin düşüncelere dalarak geçiriyor bu süreci. Kararsızlıklar ve çelişkili sahnelerin ardından Miyazaki onunla film sayesinde vedalaşabiliyor.

Kayıp hikâyeleri geçmişten günümüze insanı oldukça derinden etkilemiştir. Bir kaybın ardından tutulan yas süreci ise herkes için farklı bir deneyime dönüşür. Miyazaki bu yas sürecini çizerek ve üreterek atlatıyor. Gün sonunda geldiği nokta her zaman, haydi çalışmaya dönelim, oluyor. Çevresindeki dostlarının bir bir hayatından gidişi onu büyük bir kabullenmeyle karşı karşıya bırakıyor. Ölüm, yakınlarını tek tek yiyen koca bir canavara dönüşüyor. *Ruhların Kaçışı* filmine atıf yapılan bu anlarda Miyazaki'nin hayatı anlamlandırma şekline de şahit oluyoruz. Bütün acı kayıplarla animasyon çizimleriyle baş ediyor. Kafasının içerisindeki dünyayla gerçek dünya arasındaki belirsizlik kayboluyor. Yapımcısı ve en yakın arkadaşı Suzuki onun için endişelense de su akıp yolunu buluyor. Zihni açıldıkça yaratım süreci zenginleşiyor. Film istediği kıvama geldiğinde herkes derin bir nefes alıyor.

Belgeselin bir noktasında Miyazaki'nin çocuklarla olan ilişkisine şahit oluyoruz. Doğum gününü kutlamaya gelen çocuklara fasulye şeklinde jelibonlardan ikram ediyor. Onlarla aynı dili konuşup aynı heyecanı paylaşıyor. Uzun yürüyüşlerinde okulun önünden geçerken çocuklara mutlaka selam verip el sallıyor. Bir çocuk, filmini beğendiğini söylediğinde çok mutlu oluyor. Bu da bizlere yılların anime sanatçısı Miyazaki hakkında çok şey söylüyor. Beslendiği kaynaklar, hayal dünyasını şekillendiren durumlar, günlük olarak karşılaştığı olaylar, etrafındaki her şey onun için üreteceği filmlerinin bir parçası oluyor. Herkes hikâyeden payını alıyor. Büyük başarılarının ardındaki sır çok çalışmasından kaynaklanıyor. Seksen yaşında hâlâ beğenilen, ödüller alan filmleri yapabilmesinin en büyük sebebi bu oluyor. Ne olursa olsun çok çalışmak ve üretmeye devam etmek...

Film tamamlanıp vizyon tarihi geldiğinde artık iş Stüdyo Ghibli'den çıkıyor. Karar seyirciye ve gişerakamlarına kalıyor. Son filmiyle büyük bir başarı elde eden Miyazaki animasyon dalında Oscar ödülünün de sahibi oluyor. Belgeselin son sahnelerinde Suzuki ve Miyazaki'nin yaptığı kısa bir tatilin ardından, yeni bir hikâyenin habercisi eskiz çizimleri, izleyiciyi oldukça heyecanlandırıyor. Ne yaşanırsa yaşansın sanatçımız çalışmaktan ve üretmekten vazgeçmiyor.

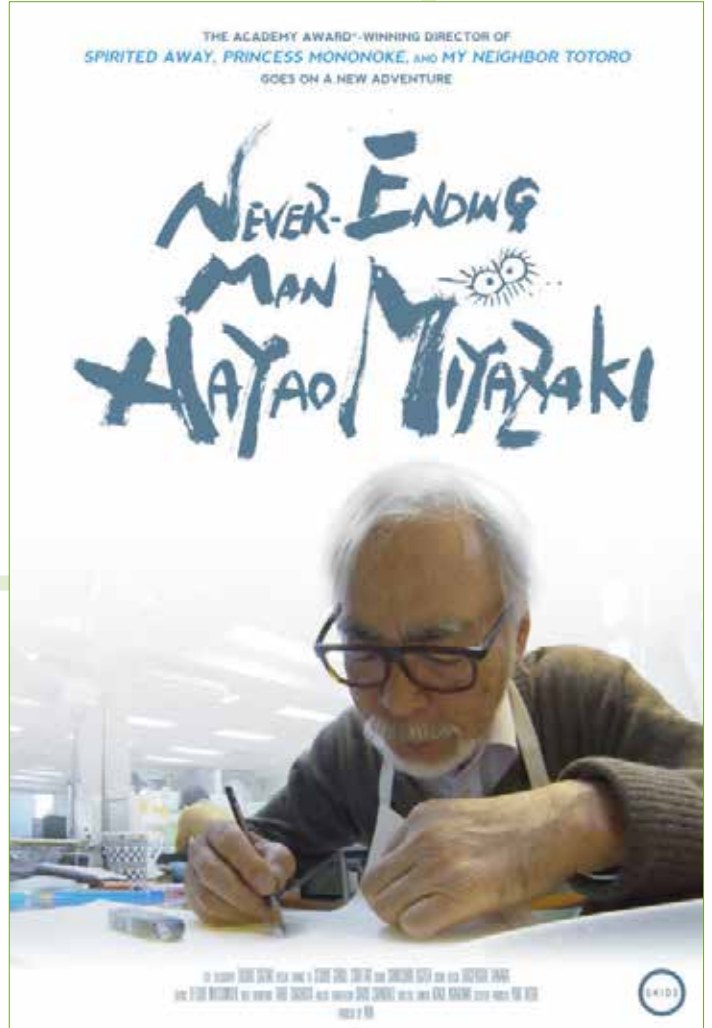
Film Künyesi:

2024 / 2 s /Belgesel

Orjinal Adı: Hayao Miyazaki and the Heron

Yönetmen: Kaku Arakawa

Ülke: Japonya

Sinema sanatının geldiği noktada gerek kurgusal gerekse kurgu dışı eserlerde teknolojiyle insanın bağlantısı zamanla derinleşiyor. Yıllar boyunca tek tek elde çizilen sahneler zamanla yapay zekâ yardımı da kullanılarak kolaylıkla canlandırılıyor. Stüdyo Ghibli'nin farkı ise tam olarak burada. Miyazaki beş bin sayfayı da bulsa çizmekten vazgeçmiyor. Ekranlar yerine kâğıt, kalem ve boyalarla hayal dünyasını

şekillendiriyor. Sanatçının topluma verdiği en büyük mesaj da burada yatıyor. Çok kısa sürede tüketilen büyük eserlerin yaratım süreci yıllar sürüyor. Gece gündüz emek verilen her şey aradan uzun yıllar geçse de asla unutulmuyor. Filmlerindeki renk paletinden müziklerine kadar Miyazaki animasyon dünyasını şekillendirmeye ve bu alanda liderlik etmeye devam ediyor.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

ahmet aydın

Her gün azar azar kaybediyoruz birbirimizi. Çünkü insanlar hayatımızdan sorgusuz sualsiz çıkıp gidiyor efendim. Azar azar ve günden güne oluőundan ötürü tam anlayamıyoruz da kaybımızı. Daha geçenlerde beraberdik çünkü, oturup konuőmuőtuk şu ağacın dibinde, şu sundurmanın altında; telefonda yazıőmıőtık, uzaktan el sallamıőtık birbirimize. Bunlar yine olacak sanıyoruz. Bu sanrı, kaybımıza perde oluyor da bir şey yap(a)madan öylece yaőıyoruz kaybımızı artırarak.

Yaőıyor olmak, sürekli geride bırakmak ve bırakılmak silsilesi midir efendim?

Belki gidene dur demiyoruz diye böyle oluyor. Ya da bize dur denmiyor diye. Çünkü her giden bir kalan ve her kalan bir giden bu denkleme göre. Ve acaba hesap etsek, bir insanı tam olarak ne zaman kaybettiğimizi bulabilir miyiz bu denklemden? Kimi yalnız bırakarak baőlamalı kimi ne tarafta toplamalı? Ya herkes giden tarafında olmak isterse, o zaman ne yapacağız?

Aman müsterih olalım efendim, çünkü ben bir kalan olarak kendimi koyuyorum ortaya. Geçmişin insanlarını mütemadi bir hatırlayıőla yd etmek ve zihinde yaőatmak beni ne kadar kalan kılsa o kadar kalan taraftayım. Yıllar yıllar önce okulun bahçesinde koőarken düőüp st n diőlerinden birini kıran bir çocuğa biraz korku ve biraz őkrle baktığım o an ve toplaőan o kalabalık, zihnimde asılı duran bir tablo gibidir rneğin. Sonra, ocukluğumun yalnız birkaç ayını beraber geçirdiğimiz ve adını bilmediğim bir őehre, bir sebeple taőınan bir arkadaőımın ekmeğin arasına diő macunu sreerek yediğini anlattığındaki őaőkınlıėım yüzümün bir kenarına iőlenmiő gibidir. Yazısının güzelliğine zendiğim bir diğer arkadaőımın yazdığı “a” harfinin biçimini her kullanıőımda, bahtının da yazısı kadar güzel olup olmadığı sorgusuna tutulurum.

Bunlar gibi kiőiler ve onlara ait detaylar gün içinde ansızın gelir aklıma. Bazen bir tebessümle bazen bir i çekiőle karőıları bu nu. Lakin çoğunlukla bir öküz gelir ve iime oturur. Geçmişin daha yakın bir zamanındaki insanları hatırlamak ise iőten bile değil benim için.

Şimdi ben bu insanları tam olarak ne zaman kaybettim efendim? Gerçekten kaybettim mi ya da? Ve kalan gerçekten ben miyim? Herkes biraz kalanken bazısı daha çok kalansa, o ben miyim? Kaybetmemek için ne yapmalıydım? Elimden gelir miydi böyle bir şey?

Denklemin bilinmezleri bir hayli artmıőken bir şairin şu dizesine tutunmak dilerim:

“Ey unutuő! Kurtar bu gamlardan beni”

*“Sonra ansızın o hatıra karőımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, ayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıőtır.

Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği (ESKADER) tarafından açıklanan "Kültür Sanat Ödülleri" kapsamında *Geçerken*, 2025 yılının dergisi ödülüne layık görüldü. ESKADER'den yapılan gerekçeli açıklamada, "Dijital hayatın egemen olduğu dünyamızda dergi geleneğini yaşatan *Geçerken*, genç bir yazar kadrosunun gayretleriyle vücut buluyor. Geleneğin bilgi ve hikmet birikimini edebi bir üslupla sayfalarına taşıyan dergi, yazıları kadar sayfa süslemeleri ve tasarımlarıyla da beğeni almaktadır. Biçim ve içeriğiyle *Geçerken*, dergi ödülüne layık görüldü." ifadeleri kullanıldı.

Uluslararası Emmy Ödülleri'nde Gazze'deki insani krizi anlatan iki belgesel öne çıktı. Ödüllerine kavuşan yapımlar bölgenin karmaşık gerçekliğini ve insani boyutunu evrensel bir dille izleyiciye yansıtarak farkındalığın artmasına önemli katkıda bulundu. Ödül konuşmalarında Gazze'deki umudun hiç bitmeyeceğine bir kez daha dikkat çekildi.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığınca hazırlanan "Mana ve Nakış: Müzehhep Mesneviler Sergisi" Mevlana'nın vefatının 752. yılında, farklı dönem ve coğrafyalarda hazırlanan yetmiş cilt *Mesnevi* nüshasını ilk defa aynı mekânda bir araya getiriyor. İslam kitap sanatlarının yedi yüz yıllık zengin geçmişine dikkat çeken sergi, dünyada bugüne kadar düzenlenen en kapsamlı *Mesnevi* yazmaları koleksiyonu niteliği taşıyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Özel Ödülleri'nin 2025 yılı sahipleri açıklandı. Mustafa Ayaz Müzesi ve Plastik Sanatlar Merkezi Vakfı, Türkiye Yazarlar Birliği ve Akbank Sanat, ödüllerin sahibi oldu. Üretimleri ve girişkenlikleriyle Türkiye'nin kültür, sanat hayatına yön veren kurumlar, uzun vadeli çalışmaları nedeniyle ödüle layık görüldü.

